

Sigitas Narbutas

ALBERTO KOJALAVIČIAUS ŠVENTASIS
LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTIJOS
BEI JAI PRIKLAUSANČIŲ PROVINCIJŲ
GIMINIŲ IR HERBŲ VARDYNAS:
PAŽINTIS SU KILMINGAISIAIS
NUO CEBULKOS IKI ČIŽEVSKIO

Šia publikacija pirmąkart pristatoma dalis vieno iš reikšmingiausių, iki šiol nespausdintų Alberto Kojalavičiaus-Vijūko kūrinių, o būtent *Sacer nomenclator familiarum et stemmatum Magni Ducatus Lituaniae et provinciarum ad eum pertinentium*. XVII a. vidurio perrašas, atliktas greičiausiai paties autoriaus, šiandien saugomas Lenkijos nacionalinio muziejaus Čartoriskų bibliotekoje Krokuvoje. Be jo, ten pat saugomas XVII a. antros pusės šio veikalo nuorašas, sprendžiant iš proveniencijų, bent jau iki XVIII a. vidurio buvęs Vilniaus jėzuitų akademijoje¹, ir dar vienas vėlesnis jo nuorašas². Be jo, ten esama

¹ *Nome[n]clatura familiarum ducalium, senatoriarum, ac equestrium per M[agnum] D[ucatum] Lit[huaniae] possessiones habentium, praecipue quaru[m] mentio aliqua fit in varijs monumentis*, rankraščio dydis: 33,5x19,5 cm, jo apimtis: 192 p., sukūrimo laikas: XVII a. antra pusė; jis saugomas: CzB – 2217 IV, jo mikrofilmas: BN – Mf. 17607. Žinių apie jį esama: *Katalog rękopisów Biblioteki Czartoriskich w Krakowie*: Sygnatury 2001–2300, pod redakcją Janusza Nowaka, opracowali Janusz Nowak [i in.], Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1999, p. 322. Rankraštyje esama tokių proveniencijų: P[atris] Dominici Rudnicki [Societatis] Jesu 172[1]; Sub litera M Bibl[iothecae] Nov[iciatus] Viln[ensis] S[ocietatis] J[esu] inscript[um] [...] 1748.

² *Herbarz litewski Kojalowicza*, t. 1, lot. k.; 39x24,5 cm; 215 lap.; XIX a. pr.; CzB – 1741 IV, BN – Mf. 23518; apie jį: *Katalog rękopisów Biblioteki Czartoriskich w Krakowie*: Sygnatury 1682–2000, opracował Marian Kukiel, uzupełnił, przygotował do druku, zredagował i poprzędził przedmową Adam Homecki, Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1988, p. 77; *Herbarz W.X.L. Kojalowicza*, t. 2, lot. k.; 32,5x20,5 cm; 225 lap.; XVIII a. pab.; CzB – 1741 IV. Apie jį: *Katalog rękopisów Biblioteki Czartoriskich w Krakowie*: Sygnatury 1682–2000, p. 77.

Lietuvos herbyno siauresnės apimties originalaus teksto lenkų kalba³, kurį XIX a. pabaigoje išleido Pranciškus Piekosiński, ir kelių lenkiško veikalo nuorašų.

Pažinčiai su Kojalavičiaus *Vardynu* pasirinkome tekstus, sudėtus prie vienos – prie „C“ – raidės. Taip pasielgėme neatsitiktinai. Kadangi į šią herbyno dalį pateko Kojalavičiaus pasakojimas apie Čartoriskius, ją išvertę, tikėjomės bent šitaip parodyti didžią pagarbą ir dėkingumą, kurį jaučiame ir šiai lietuviškos kilmės Abiejų Tautų Respublikos kunigaikščių giminei, ir jų sukauptus, išsaugotus ir palikuonims perduotus kultūros turtus šiandien patikimai bei prideramai saugantiems ir gausinantiems Čartoriskių bibliotekos darbuotojams. Panašiai galvojome apie kitą svarbią Lietuvos didikų giminę – apie Chodkevičius. Numanome, kad Lietuvoje nuo šių metų augs susidomėjimas ir ja visa, ir kai kuriais iškiliais jos atstovais, kadangi neseniai Kretingoje, Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje, buvo atkurtas ir pasidarė prieinamas Chodkevičių giminės mauzoliejus⁴, pastatytas paminklas miesto įkūrėjui Jonui Karoliui Chodkevičiui⁵, taip pat pasirodė

³ *Compendium czyli O klejnotach*, rankraščio dydis: 21,5x16,5 cm, jo apimtis: 218 lap., sukūrimo laikas: XVII a.; jis saugomas: CzB – 1740 II, mikrofilmas: BN – Mf. 23517. Žinių apie jį esama: *Katalog rękopisów Biblioteki Czartoriskich w Krakowie*: Sygnatury 1682–2000, p. 76.

⁴ Vitalija Vitkauskienė, „Skiriami pinigai dvaro malūnui, bažnyčiai, Chodkevičių koplyčiai renovuoti“, *Pajūrio naujienos*, 2003, saus. 10, p. 6; Laima Stonkuvienė, „Pradėta restauruoti Chodkevičių šeimos krypta“, *Švyturys*, 2003, vas. 12, p. 8; Irena Beniušienė, „Į bažnyčią parvežami du sarkofagai“, *Pajūrio naujienos*, 2004, geg. 11, p. 1; eadem, „Į bažnyčią sugrįžo du sarkofagai“, *ibid.*, 2004, rugs. 17, p. 3; eadem, „Kretingos bažnyčios rūsiuose – restauruota krypta ir sarkofagai“, *Vakarų Lietuva*, 2006, saus. 10–16 (nr. 2), p. 4, 6.

⁵ Aldona Karečkaitė, „Kretinga turės paminklą Jonui Karoliui Chodkevičiui“, *Pajūrio naujienos*, 2008, saus. 11, priedas „Smiltys“, nr. 1 (115), p. 2; eadem, „Eksponuojami paminklo projektai“, *ibid.*, 2008, bal. 8, p. 3; Vitalija Vitkauskienė, „Išrinko geriausius paminklo projektus“, *ibid.*, 2008, bal. 11, p. 13; eadem, „Aiškėja paminklo J.K. Chodkevičiui kūrėjai ir statytojai“, *ibid.*, 2008, liep. 4, p. 3; Diana Jomantaitė, „Paminklo vietoje archeologai pradėjo tyrimus“, *ibid.*, 2009, bal. 24, p. 5; Danius Zalieckas, „Materializuojasi paminklo Jonui Karoliui Chodkevičiui vizija“, *Švyturys*, 2008, gruod., 6, p. 3; idem, „J. K. Chodkevičius Kretingoje – dar tūkstančiai metų: [Apie Kretingos Rotušės aikštės skvere sumontuotą

keletas specialiai šiai giminei skirtų mokslo darbų⁶. Na, ir trečia priežastis: siauresniam specialistų ratui ši publikacija padės susidaryti vaizdą apie Kojalavičiaus lotynišką herbyną: jo kompozijos ir turinio ypatybes, istoriografo darbo metodus, panaudotus šaltinius, literatūrą ir t.t. Plika akimi matomi saviti šio veikalo bruožai (žinios apie asmenis ir giminės čia yra perteikiamos, pagrindu paėmus ne herbą, o giminės vardą ar pavardę (*nomenklaturą*), kai tuo tarpu lenkiškame Kojalavičiaus analoge, taip pat kitų autorių herbynuose tekstą struktūruojantis pagrindas yra herbo vardas, o ne asmenvardis; lotyniškame tekste esama apščiai lituanistinės, kraštotyrinės, politiškai ir pilietiškai stipriau konotuotos lituanistinės medžiagos ir t.t.) ne tik reikalingi specialių komentarų bei aiškinimų, bet ir gali ilgainiui išvesti prie reikšmingų išvadų apie autoriaus ir visos jėzuitų istoriografijos kultūrinės aspiracijas bei kūrybines tų aspiracijų realizacijas.

Numanu, kad su šia publikacija prasidės nuoseklesni išsamūs visokeriopi šio reikšmingo Lietuvos lotyniškosios raštijos paminklo tyrimai. *Vardynas* pats savaime kelia daug klausimų, tačiau ne į visus šiandien galime tinkamai atsakyti. Todėl šioje trumpoje pratarinėje nurodysime tai, kas nekelia abejonių. Sprendžiant iš lotyniško rankraščio antraštinio lapo, jo perrašas buvo užbaigtas 1658 m. Įrašas to lapo apačioje nurodo jo istoriją iki patenkant į kunigaikščių Čartoriskų rinkinius. Iki Jėzaus Draugijos panaikinimo 1773 m. jis buvo saugojamas Vilniaus jėzuitų akademijoje. Vėliau šį rankraštį kartu su kitais, pastaboje nenurodytais, raštijos paminklais į Varšuvą išvežė eksjėzuitas Adomas Naruševičius ir padovanojo karaliui Stanislovui Augustui Poniatovskiui. Iš pastarojo kažkokiu būdu šis rankraštis pateko į kunigaikščių Čartoriskų rankas.

paminklą Jonui Karoliui Chodkevičiui]“, *ibid.*, 2009, birž. 13, p. 7; idem, „Padėka Kretingos miesto įkūrėjui: [Apie iškilmingą paminklo atidengimą]“, *ibid.*, 2009, birž. 17, p. 4–5 ir kt.

⁶ Čia paminėsime reikšmingiausią iš jų: Genutė Kirkienė, *LDK politikos elito galin-gieji: Chodkevičiai XV–XVI amžiuje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

Kelis žodžius dera tarti apie Kojalavičiaus darbo ypatybes. Visame *Vardyno* tekste jis nuosekliai nurodo du autorius, kuriais rėmėsi, rašydamas šį savo veikalą. Tai Bartošas Paprockis (*apie 1543–†1614) ir Simonas Okolskis (*1580–†1653). Iš Paprockio viso gausaus kūrybinio palikimo jis mini du veikalus: *Herby rycerstwa polskiego* (1584) ir *Gniazdo Cnoty* (1578); iš Okolskio – vieną, svarbiausią – *Orbis Polonus* (t. 1–3, 1641–1645). Tačiau Kojalavičius rėmėsi ir panaudojo ne tik šiuos tris veikalus. „C“ raidės tekstai rodo, kad rašydamas jis dirbo su įvairiais: tiek rankraščiniais, tiek ir išspausdintais, šaltiniais. Pavyzdžiui, aprašydamas Jeronimą Cechanovičių, Kojalavičius greičiausiai pasinaudojo jo trumpu gyvenimo aprašymu, buvusiu rankraščiniuose Vilniaus universiteto *Akademijos lauruose*. Čia apie asmenį pasakojama veik tais pačiais žodžiais, tik *Vardyno* tekstas papildytas keliomis gyvenimo detalėmis ir asmens charakterio bruožais⁷. Pasakodamas apie Jono Karolio žygius per Livonijos karą, Kojalavičius pasirėmė Krizostomo Volodkavičiaus lotyniškai parašytais ir 1610 m. Vilniuje, Jono Karcano spaustuvėje, išleistais *Lietuvos bajoro užrašais apie dešimtmetį Livonijos karą*⁸. Šiuos dalykus skaitytojas suras publikacijos komentaruose, o mums apie tai pakalbėti atrodo svarbu dėl vienos priežasties – Kojalavičiaus įvertinimo. Mūsų surinktos ir čia pateiktos žinios patvirtina šioje knygoje paskelbtą Dariaus Antanavičiaus įver-

⁷ Plg.: *Akademijos laurai*, parengė Morkus Svirskas ir Irena Balčienė, įvadą parašė Romanas Plečkaitis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997 (© 1996), p. 251. Panašiai kaip lotyniškame tekste (tik glausčiau) apie Jeronimą pasakojama ir lenkiškame herbyne, žr. Ks. *Wojciecha Wijuka Kojalowicza Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli O klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywiają*: Wydanie „Herolda Polskiego“, W Krakowie: W drukarni „Czasu“, 1897, p. 170.

⁸ Šis veikalas išverstas į lietuvių kalbą ir plačiai aptartas kn.: Darius Antanavičius, *Lietuvio bajoro Dešimtmetis Livonijos karas (1610 m.) ir jo autorius*, Vilnius: Žara, 2006. Dėl šio kūrinio autorystės mūsų nuomonė skiriasi nuo tos, kurią minėtoje monografijoje pareiškė jos autorius. Mums patikimėnis atrodo liudijimas, kurį lotyniškame *Vardyno* tekste pateikė Kojalavičius, priskyres Užrašus ne Teodorui Lackiui, o Krizostomui Volodkavičiui. Apie Kojalavičiaus sekimus Volodkavičiumi daugiau žr. šios publikacijos komentaruose prie Jono Karolio Chodkevičiaus.

tinimą, kad *Vardyno* autorių vien už jo darbo pobūdį galime laikyti „modernios lietuvių istoriografijos tėvu, pirmtaku“.

Rengiant šį vertimą spaudai, stengtasi perteikti formaliąsias originalo ypatybes. Kojalavičiaus tekstas užrašytas trimis skiltimis. Vidurinioji – plačiausia, o kairioji ir dešinioji – siauresnės. Pastarosiose abėcėlės tvarka buvo įrašomos pavardės, kartais įterpiami genealoginiai medžiai, herbų piešiniai ar kokie nors papildymai bei nuorodos. Redakcinių taisymų, taip pat papildymų esama ir vidurinėje skiltyje. Verčiant tuos dalykus stengtasi perteikti pasitelkus dvejopus ženklus: dvigubą apostrofą (‘’) ir dvigubą žvaigždutę (**). Apostrofu šiame vertime žymimi redakciniai taisymai, papildymai, paskiri žodžiai ir frazės, esančios toje pačioje vidurinėje skiltyje virš eilutės, po ja, pildomos ar taisomos vietos kairėje ar dešinėje pusėje. Žvaigždute žymimi analogiški intarpai, esantys ne tekstinėje, o kairėje ar dešinėje skiltyje.

Kojalavičiaus *Vardyno* vertimą į lietuvių kalbą parėmė Valstybinė lietuvių kalbos komisija, už tai jai nuoširdžiai dėkojame.

[p. 1]

Sergstint šventiesiems angelams, Lietuvos sargams
ir
globojant šventiesiems jos globėjams

Šventasis
Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos
bei
jai priklausančių provincijų
giminių ir herbų
vardynas

Surinktas ir iš eilės sudėtas
tėvo Alberto Kojalavičiaus-Vijūko SJ, šventosios teologijos daktaro,
buvusio jos ordinarinio profesoriaus
Vilniaus universitete,
ilgamečiu darbu

Perrašytas 1658 metais

Didesnei geriausiojo ir didžiausiojo [Pono?] Dievo šlovei ir
nekalnai pradėjusiosios Švenčiausiosios Mergelės Marijos garbei⁹

⁹ Orig. antraštinio lapo apačioje esama dviejų vėlesnių įrašų. Kairėje pusėje lenkiškai užrašyta: „nurašyti visą antraštę“. Dešinėje pusėje esantis lotyniškas įrašas ilgesnis: „Mokyčiausio autoriaus autografas. Panaikinus [Jėzaus] Draugijos ordiną 1773 m., jis buvo atgabentas į Varšuvą iš Vilniaus akademinės kolegijos archyvo ir padovanotas karaliui mano, A.N.E.C.S.“ Santrumpa dar paaiškinta skliausteliuose: „Adomas Naruševičius, Smolensko vyskupas koadjutorius“.

C		
Cebulka	Mikalojus Cebulka – Aleksandro Vytauto pasiuntinys pas [Šventosios] Romos imperatorių 1419 m. ¹	
Cedrovskis	Jonas Cedrovskis minimas 1626 m. nutarimuose [kaip asmuo, kuriam] patikėtos Iždo tribunolo teisėjo pareigos [ir kuris buvo išrinktas] į Vladislavo IV elekciją[.] Pasiuntinys nuo Minsko bajorijos, paskirtasis asmuo pasirašyti susitarimams su išrinktu karaliumi. <u>Steponas Cedrovskis</u> – tarpvaldžio metu 1648 m. kaip pasiuntinys iš Minsko vaivadijos pasirašė per tą konvokaciją po konfederacijos aktu. Tarp balsavusių už Joną Kazimierą iš Minsko vaivadijos minimi Aleksandras, Tomas [ir] Jonas Cedrovskiai. ²	
Chaleckis	Chaleckiai – garsi giminė Lietuvoje. Kai kurie jos palikuonys su Voluine ir Kijevu atiteko [Lenkijos] Karalystei. Rašosi <i>de Chalec</i> – iš Chaleco. Herbą turi Abdanką su pridėta Strėle; [šios herbo figūros] yra raudoname lauke, o ant šalmo turi būti Sparnas, pervertas Strėlės ³ .	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]

¹ Lenkiškame herbyno tekste, 1897 m. publikuotame Pranciškaus Piekosińskio, Kojalavičius Cebulkos nepamini.

² Lenkiškame herbyno tekste neminimi.

³ Tadeušas Gajlis nurodo, kad giminė turi Chaleckio herbą; herbinės figūros jame tokios, kaip nurodyta Kojalavičiaus, žr.: Tadeusz Gajl, *Herby szlacheckie Rzeczypospolitej Obojga Narodów: 3000 herbów, 19000 nazwisk, 32000 rodów*, Gdańsk: L&L Pozkał, 2003, p. 36.

	<p>Jų tikslios genealogijos man nepavyko aptikti. Vis dėlto aš pridedu medį, vadovaudamasis vien laiko sumetimais, [nes jam bėgant] medį bus galima lengvai papildyti, nuvedus šakas į palikuonis.</p>	<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje Chaleckių giminės genealoginis medis beveik per pusę puslapio]</p>
--	--	--

[p.] 40

	<p><u>Grigalių Chaleckį</u>, Kijevo metropolitą, mini kai kurios išspausdintos panegirikos. Aš manau jį esant tą [patį vyrą], kurį, išsižadėjusį metropolijos, Izidorius, po Florencijos Susirinkimo popiežiaus pasiūstas į Konstantinopolį, apie 1447 m. pasiūlė popiežiui Kalikstui išrinkti į savo vietą. Kalikstas tai padarė ir, davęs raštą karaliui Kazimierui, pasiekė, kad [Grigalius] vėl būtų paskelbtas Kijevo metropolitu. Jis mirė 1474 m., 30 metų šventai vykęs šias pareigas; per visą jo [valdymo] laiką Rusia, pajungta Lenkijos karaliui ir L[ietuvos] d[idžiajam] k[unigaikščiui], išliko pavaldi Apaštalo Sostui. Išliko Konstantinopolio patriarcho Dionisijo raštas, kuriuo jis įtikinėja rusėnus, kad tie klausytų Grigaliaus, nors šis ir yra paskirtas popiežiaus. Bet dėl tos priežasties Maskvos dvasininkai pasitraukė iš pavaldumo Kijevo metropolitui.⁴ Eustachijus Chaleckis gyveno prieš 1455 m. Apie tuos metus mirė Šlucsko kunigaikštis Olelka, kuris jam buvo pavedęs lavinti savo sūnus.⁵</p>	
--	--	--

⁴ Apie Grigalių Chaleckį veikia pat papasakota lenkiškame herbyno tekste, žr.: Ks. *Wojciecha Wijuka Kojatowicza Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli O klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają*: Wydanie „Herolda Polskiego“, W Krakowie: W drukarni „Czasu“, 1897, p. 275–276. Šiame tekste vardo forma – Hrehory Chalecki.

⁵ Apie Eustachijų Chaleckį veikia pat papasakota lenkiškame herbyste, žr.: *ibid.*, p. 276. Šiame tekste vardo forma – Ewstachj Chalecki.

<p>Mykolas Chaleckis, valdant karaliui Aleksandriui, buvo didžiai garsus karys. Tai jo pastangomis Užvolgio totorių chanas Šachmatas buvo prikaltintas kariauti prieš maskėvėnus karaliaus pusėje. Šiomis aplinkybėmis Mykolas Severų [kunigaikštijoje] iš priešo atsiėmė Naugardą, Brianską ir kitas vietas, [taip pat] 1500 m. sumušė Perekopo totorių chaną Menglį Girėjų (kaip pasakojama senoviniuose analuose).⁶</p> <p>Mikalojų Chaleckį, LDK kardininką, mini senovinės rankraštinės knygos.</p> <p>Andrius Chaleckis 1542 m. buvo pasiuntinys spręsti ginčams, kilusiems dėl sienų tarp Lietuvos ir Maskvijos. 1569 m. jis buvo Žygimanto Augusto pasiuntinys, [vykęs] į Maskviją [tartis] dėl belaisvių išvadavimo.</p> <p>Išspausdinta panegirika mini Eustachijui Chaleckiui gimusį Grigalių, Grigaliui – Andrių, Joną, Vasilijų ir Dmitrijų.⁷ Ar Andrius yra ką tik paminėtasis, ar tasai, kurį kaip Mozyriaus iždininką mini 1580 m. nutarimai, aš [tikrai] nežinau.</p> <p>Dimitrijus Chaleckis, LDK kardininkas, 1588 m. buvo pasiųstas nuo Lietuvos luomų pas karalių Zigmantą III, tik ką karūnuotą, nusikalstant Lietuvos įstatymams [ir] nežinant senatoriams, kuriems įstatymai paveda karūnos globą, idant jis [pas karalių] pasirūpintų [reikalingomis] priemonėmis, kad nebūtų pažeisti lenkų susitarimai su lietuviais. Tas pats paskui buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos iždininku; mirė 1598 m. [Dar dalyvavo] komisijoje Palenkės sienoms [nužymėti]; 1590 m. jis buvo paskirtas karo patarėju prie to paties Zigmanto III. Dmitrijaus sūnus buvo Kristupas ir Aleksandras, ypatin-gai išsilavinę vyrai. Kristupas, LDK kardininkas, daugybę savo erudicijos įrodymų pateikė išspausdintose knygose.</p> <p>Vėliau,</p>	
---	--

⁶ Apie Mykolą Chaleckį veikia pat papasakota lenkiškame herbyne, žr.: *ibid.*, p. 276.

⁷ Apie šiuos Chaleckius, pradedant Mikalojumi ir baigiant Grigaliumi bei jo sūnumis, veikia pat papasakota lenkiškame herbyne, žr.: *ibid.*, p. 276.

1650 metais, jis buvo paskelbtas Naugarduko vaivada.⁸ Aleksandras Chaleckis, 'Kristupo' brolis, iškalbingas vyras, buvo Lydos maršalka. 1627 m. Varšuvos seimo metu buvo bajorų luomo maršalka. 1630 m. jis buvo paskirtas teisėju į Iždo tribunolą. Tas pats [minimas] tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV 'iš Vilniaus [vaivadijos]'.⁹ Jo sūnus įstojo į šv. Domyko ordiną. Kitas [sūnus, kurio jis susilaukė] su **Ротоцка**¹⁰ Rajecka, po tėvo mirties motinos paveiktas¹¹ *sugrįžo į Š[ventą] M[otiną] Bažnyčią Varšuvoje 1670 m. birželio 29 d. [Jėzaus] Draugijos bažnyčioje*. Vladislovas Chaleckis buvo įžymus karys ir pulkininkas iš Minsko vaivadijos. Savo lėšomis ilgai atmušinėjo kazokus, puldinėjusius Lietuvos teritorijoje. Netekęs visų turtų, vėliau jis nepajudinamai laikėsi pavaldumo karaliui. Būdamas etmono Pauliaus Sapiegos kariuomenės ietimis ginkluotų [kareivių] kuopos vado pavaduotojas, narsiai kovėsi daugelyje vietų, pirmiausia prie Varšuvos, prie Prostų, prie Tikocino ir Prūsijoje – prieš švedus ir prūsus. Iš pradžių jis [ėjo] LDK stovyklininko [pareigas, o] paskui 1658 m. [jų] atsisakė.¹² Jo tikri broliai [buvo] Jeronimas, [karaliaus] Vladislovo medžioklių vadovas¹³, Petras ir Mykolas. Okolskis mini sūnų Juozapą Jonaitį Chaleckį¹⁴; aš nežinau, ar tai tas pats,

⁸ Apie Dimitrijų Chaleckį lenkiškame herbyne pasakojama, bet nepalyginamai šykščiau, žr.: *ibid.*

⁹ Apie Aleksandrą Chaleckį lenkiškame herbyne pasakojama, bet nepalyginamai šykščiau, žr.: *ibid.*

¹⁰ Taip originale.

¹¹ Originale sunkiai įskaitomas žodis: gali būti *peractus*, o gali – *perventus*, *perversus*, *permotus* ar pan.

¹² Apie Vladislavą Chaleckį lenkiškame herbyne pasakojama, bet nepalyginamai šykščiau, žr.: *ibid.*

¹³ *Ibid.*: łowczy Podlaskj.

¹⁴ Szymon Okolski, *Orbis Polonus, splendoribus caeli, triumphis mundi, pulchritudine amantium, decore aquatiliium, naturæ excellentia reptilium, condecoratus, in quo antiqua Sarmatarum gentilitia, pervetustæ nobilitatis Polonæ insignia, vetera & noua indigenatus meritorum præmia & arma, specificantur & relucet, nunc primùm, vt Latinitati confeceratus, ita claritate & veritate perspicuus, auctore p. fr. Simone Okolski, s. th. bacc. Ordinis Prædic. prouinciae Ruffiæ, priore Camerñ. & illustriff[imi] Potocij campiductoris Regni, ordinario concionatore, t. 3, Craco-*

	<p>kurį 1589 m. nutarimai mini kaip Juozapą Chaleckį, Lydos iždininką. Savo ruožtu, Okolskio paminėto Juozapo sūnūs buvo kariai Mykolas, Petras ir Pranciškus; du paskutiniai žuvo per mūšius nuo kazokų.¹⁵</p> <p>Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą minimas Jonas Vladislovas Chaleckis, šKD dvariškis.¹⁶</p>	
Chaveitavičius	<p>Kad Chaveitavičiai gyvena Voluinėje, nurodo Paprockis ir pamini Aleksandrą Chaveitavičių, savu metu garsų vyrą, kurio herbą perteikia štai taip.¹⁷</p>	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]
Charlinskis	<p>Charlinskis – Pinsko paviete; mano amžiuje tai buvo turtingas vyras, kurio sūnus vedė Valavičiūtę, Trakų pakamario dukterį. Tai – Voluinės giminė. Mikalojus Charlinskis, Lucko pakamaris, buvo [vedęs] Jono Jonaičio Davainos anūkė. Jo sūnūs: Lucko pakamaris Jonas, rotmistras Simonas, šKD sekretorius Feliksas [ir] Kristupas.¹⁸</p>	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje ne herbo piešinys, o užrašas: „Herbas Bonča, arba Viena-ragis“]
Charmanskis	<p>Danielius Charmanskis – Lietuvoje. [Giminė] atsikėlė iš Lenkijos; naudoja Bibersteino herbą.¹⁹</p>	
Charitovičius	<p>Žiūrėk „Obrinskis“.</p>	
Chelchovskis	<p>Aleksandras Chelchovskis minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Vitebsko vaivadijos.²⁰</p>	
Chelstovskis	<p>Stanislovas ir Jonas Chelstovskiai balsavo už Joną Kazimierą iš Brastos vaivadijos.²¹</p>	

viae: In officina typographica Francisci Cæsarii, 1645, p. 100. – Naudotasi Čekijos nacionalinės bibliotekos egzemplioriumi, Národní knihovna České republiky (toliau NK) – XXII B 190.

¹⁵ Šios informacijos lenkiškame herbyne nėra.

¹⁶ Lenkiškame herbyno tekste tik paminėtas.

¹⁷ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty / 3kąd Herby Rycerstwá sławnego Kroleftwa Polskiego / Wielkiego Księstwá Litewskiego / Ruŝkiego / Pruskiego / Mázowieckiego / 3mudzkiego / y infzych Paifstw do tego Kroleftwá należących Książąt / y Pánów / początek fwoy máia*, W Krakowie: 3 Drukárniey Andrżeiá Piotrkowczyká, 1578, p. 1128 (egz. NK – 65 C 562). – Chaveitavičiai veik taip pat pristatyti ir lenkiškame herbyno tekste, žr.: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 108.

¹⁸ Lygiai taip pat Charlinskių giminė apibūdinama *ibid.*, p. 31.

¹⁹ Panašiai yra *ibid.*, p. 27.

²⁰ Lenkiškame herbyne neminimas.

²¹ Lenkiškame herbyne neminimi.

[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]	<p><u>Chlevinskiai</u> [gyvena] Minsko vaivadijos Rečicos paviete [ir] naudoja <u>Radvano</u> herbą. Jį turi sudaryti geltonos spalvos Labaras, arba bažnytinė Vėliava, raudoname lauke; ant šalmo trys stručio Plunksnos. Kiti tos pačios giminės [asmenys] gyvena Oršos paviete. Rečicos paviete buvo broliai <u>Jokūbas</u>, Petras [ir] Lukas <u>Chlevinskiai</u>. Jokūbo sūnus Jonas apsigyveno Oršos paviete, o [kiti sūnūs] Martynas ir Mikalojus [liko] Rečicos. Kristupas Chlevinskis [priklauso] Jėzaus Draugijai; [tai] mokytas ir iškalbingas vyras. Jis mirė Vilniuje, [jėzuitų] akademijoje skaitydamas filosofijos kursą.²²</p> <p>Tarp Jono Kazimiero balsuotojų minimi Danielius, Petras [ir] Jonas iš Vitebsko vaivadijos, o iš Minsko – Tomas ir Sebastijonas Chlevinskiai.²³</p>	Chlevinskis
[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]	<p><u>Chlusavičius</u> – Oršos paviete; naudoja Gozdavos herbą su puse [herbinės Lelijos]. Leonas Jonas Chlusavičius, Oršos pastalininkis, [gyveno] mano laikais; jo brolis – kareivis, karo teisėjas [Vincento Gosevskio] kariuomenėje [...]²⁴.</p> <p><u>Chlituskis</u> Juozapas [minimas] tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV iš Brastos vaivadijos.²⁵</p>	Chlusavičius
[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]	<p>Chmelnickiai – Brėslaujos paviete; naudoja tą patį herbą, kaip Bakos ir Masalskiai. [Žinomas] Zacharas Chmelnickis.²⁶</p>	Chmelnickis

²² Panašiai apie Chlevinskius rašoma lenkiškame herbyno tekste, žr.: *ibid.*, p. 250.

²³ Šios informacijos lenkiškame herbyne nėra.

²⁴ Šio sakinio pabaiga įrašyta mažomis raidelėmis prieš *Chlituskį* ir yra intarpas, kurį kol kas skaitome taip: *frater eius Miles || Iud. Castrensis Exercitus [...]*. Sunaikiai iššifruojamą lotynišką intarpą padeda suprasti lenkiško herbyno tekstas apie tą patį asmenį: *N. Chlusowicz żołnierz, sędzia woyskowy w Wincentego Gosiewskiego hetm. poln. w.x.L. [potym u Michała Paca wdy Wileń. y hetm. w...., žr.: ibid., p. 146.*

²⁵ Neminimas lenkiškame herbyno tekste.

²⁶ Panašiai lenkiškame herbyne, žr.: *ibid.*, p. 172.

<p>Chodkevičiai savo giminę kildina iš Bareikos [ir] iš jo sūnaus Jono Bareikaičio; apie tai pasakojama daugelio [autorijų] raštuose, pasirėmus abejonių nekeliančiu senolių liudijimu. Mat Bareika rusėnų papročiu buvo pramintas Chodka, arba Kodka, todėl senovės rašytojai dėl skirtingo lietuvių ir rusėnų tarimo juos užrašo tai Chodkevičiais, tai Kodkevičiais. Pacitavęs Belskį, Okolskis lap. 313 nurodo, kad jis Horodlėje priėmė <u>Košciešos</u>, arba <u>Strzeg[o]mios</u>, herbą²⁷. Tai turi būti baltos spalvos Strėlė, padalinta Kryžiumi, raudoname lauke; ant šalmo – trys stručio Plunksnos. Koku būdu šis herbas buvo padidintas, aš nurodysiu žemiau. Savo ruožtu, šitos giminės pradininkas Bareika buvo taip pramintas už neįtikimą tvirtybę, [parodytą] per imtynes – pirmiausia [tas, kuriose] jis, priėmęs išškį, be jokio vargo nugalėjo vieną į Lietuvą atsiųstą totorių, kvietusį su juo imtynėse vienas prieš vieną susigrumti didžiojo kunigaikščio Vytenio dvariškius. Už [gebėjimą] greitai keliauti tas pats [vyras] gimtąja kalba buvo pramintas Chodka. Mat kai kunigaikštis Vytenis kartą medžioklės metu giriose atsiplėšė nuo saviškių [ir] pasimetė,</p>	<p>Chodkevičius</p>
--	---------------------

[p.] 43

<p>jo tris dienas ieškojo visas dvaras, [kol] galiausiai tarp pelkių netekusį beveik [visų] jėgų ir leisgyvį jį surado Bareika, užsikėlė ant pečių ir išnešė į saugią vietą. Už šitą pasitarnavimą kunigaikštis jam padovanojo tiek žemės, kiek jis aplinkui įstengė apeiti per vieną dieną; juk jis pasižymėjo stebėtinu nuovargio nepažįstančiu [gebėjimu]</p>	
--	--

²⁷ Apie Chodkevičius Okolskis rašo keliose vietose. Tokią informaciją, kaip čia, randame: Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 1, Cracoviae: In officina typographica Francisci Cæsarii, 1641, p. 95, su viena išimtimi: autorius mini uniją apskritai, bet nekalba apie Horodlę (*Vnionis vero sunt arma Kofciefza de quibus fuo loco dicemus*). Tačiau herbo aprašyme žadamos informacijos nėra, žr.: *ibid.*, p. 473.

	<p>keliauti.²⁸ [Čia] pridėsiu tos giminės istoriją; vis dėlto iš pradžių kitaip, nei tai padarė Okolskis, [nubrėšiu] jos vyriškos pusės liniją; aš ją labai tiksliai jau buvau nubraižęs, bet [mano] egzempliorius žuvo per Maskvos karą 1655 m. kartu su kitais mano raštais. [Taigi] pagal tuos [raštus], kurie išliko, aš [dabar] pridėdu [giminės genealoginį medį, kurį] reikės pataisyti, gavus tikslesnių duomenų.</p> <p>Apie Bareiką ir jo artimiausią įpėdinį man daugiau nepasitaikė perskaityti. Istorijoje suradau Vasilijų Jomantą Bareikaitį, kuris 1396 m., prie Vytauto išvijus Smolensko kunigaikščius, Lietuvos didžiojo kunigaikščio vardu valdė Smolenską.</p>	<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje Chodkevičių giminės genealoginis medis per pusę puslapio]</p>
--	--	---

[p.] 44

	<p>Tikiu, kad jo sūnus vadinosi <u>Jomantaitis</u> [ir buvo] vienas iš Lietuvos didikų, žuvusių nuo totorių prie Vorsklos upės per Vytauto 1399 m. žygį prieš Tamerlaną.²⁹ <u>Ivaną Bareikaitį</u> Lietuvos istorijos mini prie 1407 m. Vytauto antrojo karo prieš maskvėnus; per jį tasai <u>Ivanas</u> buvo Smolensko kariuomenės generolas [ir kovėsi] Vytauto pusėje.³⁰ <u>Jonas</u>, arba <u>Ivanas</u>, <u>Chodkevičius</u>, Vitebsko vaivada, valdant karaliui Kazimierui Jogailaičiui, Lietuvos kariuomenės vadas. 1453 m. jis atliko pasiuntinystę pas lenkus, kad pataisytų uniją – grąžintų Lietuvai Voluinę ir Podolę. 1458 m. iš Lietuvos jis nuvedė penkis</p>	
--	--	--

²⁸ Kiek siauresnės apimties pasakojimai apie Bareiką pateikti taip pat lenkiškame Kojalavičiaus herbyno tekste, žr.: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 62.

²⁹ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik kiek mažesnės apimties, pateikti taip pat lenkiškame herbyno tekste, žr.: *ibid.*, p. 62.

³⁰ *Ibid.*: *Iwan Boreykwicz hetman woysk Smolenskich za Witołda 1407.*

	<p>tūkstančius lietuvių ir tris tūkstančius totorių lenkams pagalbon į Prūsiją; to žygio metu buvo priversta bėgti kryžiuočių kariuomenė. 1474 m. jis nuvedė daugiau kaip dešimt tūkstančių lietuvių į pagalbą Vengrijos karaliui Vladislavui; per šį žygį buvo priversti bėgti prieš Vladislavą sukilę vengrai. Jis buvo graikų-rusėnų tikėjimo, nes 1476 m. pasirašė po Kijevo metropolito elekto Misailo pasiuntinyse pas popiežių Sikstą IV unijos klausimu. Ten jis pasirašė kaip Vitebsko vaivada, LDK maršalka ir vyriausias Lietuvos kariuomenės generolas.³¹</p> <p><u>Paulius Chodkevičius</u>, tikras Jono brolis, pasirašė po ta pačia pasiuntinyse [kaip] Kameneco seniūnas. Okolskis nori, kad šito Jono sūnumi būtų Jeronimas – pirmasis grafas, Vilniaus kaštelionas³². ‘Bet’³³ kaip paaiškės svarstančiam [apie tai žmogui], Jeronimo [gyvenimo] pradžią nuo paskutinių Jono veiksmų skiria septyniadešimt metų. Dėl to, jeigu jis tapo žinomu, likus dviems metams iki Jono mirties, [tai] 1561 m., kai jis, kaip liudija Strijkovskis³⁴, kariavo vadovavo kariuomenei Livonijoje, jis privalėjo turėti 88 metus. Savo ruožtu, [aš manau,] kad Jono sūnus buvo ne Jeronimas³⁵, ‘bet’ [kitas], vardu Aleksandras³⁶. Tai paaiškėja iš vieno 1546 m. parašo, kur jis pasirašė [kaip] Aleksandras Jonaitis Chodkavičius. Vadinasi, Okolskis klaidingai nurodo, kad šis Aleksandras</p>	
--	--	--

³¹ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik kiek mažesnės apimties, pateikti ten pat, p. 62.

³² Apie Chodkevičių giminę čia paminėtas autorius plačiau pasakoja: Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 1, p. 473–474.

³³ Jungtukas užrašytas iš krašto virš kelių žodžių užbrauktos frazės.

³⁴ Maciej Strijkowski, *Ktora przedtym nigdy światła nie widziata, Kronika Polska, Litewska, Zmudzka y wszystkiey Rusi Kijowskiey, Moskiewskiey, Siewierskiey, Wołyńskiey, Podolskiey, Podgorskiey, Podlaskiey, etc. ...*, przez Macieia Osostewiciusa Strijkowskiego dostatecznie napisana, złożona, ... y nakładem nowo wydźwigniona przez wszystkie starozytne wieki, aż do dzisieyszego roku 1582..., Drukowano w Krolewcu: U Jerzego Ostenbergera, 1582, p. 769. – Naudotasi Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos egzemplioriumi (toliau LMAB) – L-16/2-5.

³⁵ Šioje frazėje yra keli užbraukti neperskaitomi žodžiai.

³⁶ Tai patvirtina ir pastarųjų metų tyrimai, žr.: Genutė Kirkienė, *LDK politikos elito galingieji: Chodkevičiai XV–XVI amžiuje*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2008.

	<p>buvo Vitebsko vaivados Jono pusbrolis iš tėvo pusės, *ypač kad Aleksandras gyveno, valdant Žygimantui I, o Vitebsko vaivada Jonas – valdant Kazimierui Jogailaičiui [...]*. <u>Aleksandras Jonaitis</u>, arba Ivanovičius, <u>Chodkavičius</u>, arba Chodkevičius, 1507 m. dalyvavo Krokuvoje karaliaus Žygimanto karūnavimo išskilmėse ir tarp kitų išsiskyrė savo palydos spindesiu. 1546 m. po kažkokių raštų pasirašė kaip Brastos, Knišino ir Vilkijos seniūnas. 1547 m. jau kaip Naugarduko vaivada savo parašu patvirtino savo sutikimą perleisti Belsko žemę; [perleidimą] vykdė Žygimantas I. Aleksandras paliko sūnus: 'Jeronimą', <u>Grigalių ir Jurgi Chodkevičius</u>.³⁷</p>	
--	---	--

[p.] 45

	<p><u>Grigalius Chodkevičius</u> – 'Lietuvos pakamaris'³⁸ nuo 1544 m., pasirašė Belsko žemės perleidimo [rašta]. 1553 m. jis [kaip] Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos pakamaris [ir] Kauno seniūnas, per Žygimanto Augusto vestuves daugelį pranoko savo puošnumu. Paskelbtas Trakų kaštelionu, jis 1561 m. dalyvavo karo žygyje, pradėtame Žygimanto Augusto. Paskelbtas LDK lauko etmonu, jis 1562 m. perėmė Livonijos administravimą ir gynybą, kaip paaiškėja iš Maskvos pasiuntinysčių raštų. 1564 m. jis kaip lauko etmonas, dalyvaujant didžiajam etmonui, Ivansko laukuose 4 tūkstančius lietuvių vedė prieš trisdešimt tūkstančių maskvėnų; per šias kautynes žuvo 25 tūkstančiai priešų. Vėliau, tapęs didžiuoju LDK etmonu, jis Lietuvos kariuomenėje sutvarkė disciplinos reikalus pagal nuostatus, kuriuos tu, [skaitytojai], rasi Guagnino [veikale]; pagarsėjo neįtikimu teisingumu ir griežtumu nusikaltusiems kareiviams. 1667³⁹ m.,</p>	
--	--	--

³⁷ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik kiek mažesnės apimties, pateikti *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 62.

³⁸ Taip verčiame orig. *Archic. Litu.*, pasirėmę min. veik.: Genutė Kirkienė, *LDK politikos elito galingieji*, p. 138. Žr. dar: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 63.

³⁹ Taip orig.

	<p>jau [būdamas] Vilniaus kaštelionu ir Gardino seniūnu, dalyvavo seime, [kurio metu] Livonija buvo inkorporuota į Lietuvą. Paliko sūnus: <u>Aleksandra</u> ir <u>Jeronima</u>⁴⁰. <u>Aleksandras Chodkevičius, Grigaliaus [sūnus]</u>, Gardino seniūnas, išsilavinęs vyras, smarkiai rėmė Lietuvos istorijos rinkėją Strijkovskį Gorodoke rastaais senoviniais kodeksais. 1576 m. jis buvo pasiūstas nuo Lietuvos luomų, kad kaip pasiuntinys su kitais Varšuvoje nuvyktų pas karalių Steponą, paskelbtų jį didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu ir apskųstų pažeistus [Liublino] unijos nutarimus. Šio karaliaus valdymo pradžioje jis, paliktas Livonijoje [stovėjusios] Lietuvos kariuomenės vadu, 1578 m., [kovodamas prieš] Cėsis apguliusius maskvėnus [patyrusius ten] skaudų pralaimėjimą, mirė, kaip [apie tai] praneša Strijkovskis.⁴¹ <u>Jeronimas Chodkevičius, Grigaliaus [sūnus]</u>, šito Aleksandro brolis (Strijkovskis jį vadina Jonu⁴²), [buvo] Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos vyriausioju stalininku, liaudiškai <i>stolnik</i>, [ir] su savo kareiviais dalyvavo pergalingame mūšyje 1564 m. Ivansko laukuose. Strijkovskis jį vadina Jonu, Okolskis – Andriumi⁴³. *Solikovskis savo istorijoje lap. 99 jį vadina lauko etmonu, o Okolskis lap. 474 – Vilniaus kaštelionu*.⁴⁴</p>	
--	--	--

⁴⁰ Pasak Kirkienės, kito sūnaus vardas buvo Andrius, žr.: Genutė Kirkienė, *LDK politikos elito galingieji*, p. 128 (219 išnašoje), 148 ir 176. Aleksandras buvo jaunesnysis (gimęs 1550; miręs 1578), o Andrius – vyresnysis (gimęs 1549; miręs 1575) Grigaliaus sūnus. Tuos pačius sūnų vardus randame *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 63. Reikia pridėti ir tai, kad šiame veikale informacija apie Grigalių Chodkevičių yra tokia pati, bet tik kur kas siauresnės apimties.

⁴¹ Maciej Strijkowski, *Ktora przedtym nigdy Źwiatta nie widziata, Kronika Polska, Litewska, Zmodzka y wszystkiey Rusi*, p. 782. To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik ženkliai mažesnės apimties, pateikti lenkiškame herbyno tekste, žr.: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 63. Strijkovskis čia nebeminimas.

⁴² Maciej Strijkowski, *Ktora przedtym nigdy Źwiatta nie widziata, Kronika Polska, Litewska, Zmodzka y wszystkiey Rusi*, p. 771.

⁴³ Szymon Okolski, *op. cit.*, t. 1, p. 474: *Chrehorius Castell. Vilnen. M.D.Lit. supremus exercituum. Alexander eius filius Castell. Vilnen. Capitaneu Grodzinen. Andreas alter filius Dapifer M.D.Lit.*

⁴⁴ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik ženkliai mažesnės apimties, pateikti: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 63.

	<p>Kitas anksčiau minėto Aleksandro⁴⁵ sūnus, Grigaliaus brolis, buvo <u>Jurgis Aleksandraitis Chodkevičius</u> – LDK raikytojas, Belsko seniūnas. 1562 m. jis atliko pasiuntinystę į Maskvą; [šios pasiuntinystės] metu jis nenorėjo nieko užleisti Maskvos [valdovui]. Vėliau paskirtas 'Mstislavlio vaivada, [o] galiausiai' Trakų kaštelionu, jis atliko kitą pasiuntinystę 1565 m., kurios [metu], Maskvos [valdovui] brukant nelygias [sutarties] sąlygas, jis negalėjo nieko priimti, [todėl] buvo sutarta dėl trumpalaikio susilaikymo nuo karo veiksmų, idant užtektų [laiko šiuo klausimu] pas karalių pasiūsti pasiuntinybę. 1567 m. jis pasirašė lietuvių ir livoniečių susitarimą dėl Livonijos inkorporavimo, patvirtintą Gardino seime.⁴⁶</p> <p>Šio Jurgio sūnūs <u>Konstantinas ir Jeronimas</u> 'Jurgis' mirė, [nepalikę] palikuonių. Apie 1596 m. Jurgis buvo Žemaičių seniūnu.</p>	
--	---	--

[p.] 46

	<p><u>Jeronimas Jonaitis</u> 'Aleksandraitis' <u>Chodkevičius</u>, 'Vitebsko vaivados sūnus,' 1542 m. minimas kaip LDK vyriausiasis taurininkas, Rodūnios seniūnas, Vilkijos laikytojas⁴⁷. 1454⁴⁸ m. – Trakų kaštelionas. 1545 m. [kunigaikščio] Augusto paskirtas Žemaičių seniūnu. 1547 m. pasirašė Belsko perleidimo, atlikto Žygimanto Augusto, [rašta], kuriame save pavadino Trakų kaštelionu ir Žemaičių seniūnu. Kalimacho tikinimu, Augusto nuteiktas prieš Radvilą Juodąjį, [todėl nesutikęs] padidinti pastarojo galybės ir sumanymo [siekti] kunigaikščio [valdžios] po Augusto mirties, atmetus [kitą] varžovą, [ir] įgijęs daugiau turtų, sustiprino karaliaus ir Respublikos</p>	
--	---	--

⁴⁵ Kalbama apie Aleksandrą Jonaitį Chodkevičių (*apie 1475–†1549).

⁴⁶ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik kiek mažesnės apimties, pateikti ten pat.

⁴⁷ Taip verčiame frazės pabaigą orig.: *Capitaneus Radomensis, Civium, Vitowiensis*.

⁴⁸ Taip orig.

<p>šalininkų stovyklą. [Būdamas] Augusto pasiuntiniu pas imperatorių, ten pat jis pelnytai priėmė Šklovo ir Myšo grafo titulą. Šia proga [jo] herbas buvo pakeistas taip: pusę skydo dešinėje užėmė senasis Košciešos herbas, o kairėje – Grifas, stovintis ant užpakalinių kojų, o priekinėmis laikantis [iškeltą] kalaviją; panašiai ant šalmo karūnos kyšo Grifas su iškeltu kalaviju ‘tarp dviejų trimių’. Per trečiąsias Žygimanto Augusto vestuves jis visus pralenkė palydos puošnumu⁴⁹. 1560 m. [jis, būdamas] Livonijos gubernatoriumi ir Lietuvos kariuomenės Livonijoje vadu, su [...] tūkstančiu samdytų kareivių, taip pat Žemaičių, Kauno ir krašto nuo Neries iki Dauguvos bajorija puolė ties Cėsimis penkiasdešimties tūkstančių maskvėnų kariuomenę ir priešus vien tiktai gandu apie savo atvykimą išvyjo iš Livonijos. Paskui jis vėl dalyvavo 1561 m. [kampanijoje], per kurią iš Livonijos pasitraukė šimtas aštuoniasdešimt tūkstančių maskvėnų ir buvo užimta Tarvastos tvirtovė. Tais pačiais 1561 m. jis mirė.⁵⁰ [Jeronimas Chodkevičius] paliko sūnus: Jurgį, Jeronimą ir Joną.</p> <p><u>Jurgis Jeronimaitis Chodkevičius</u>, Rosės valdytojas, minimas įvairių [asmenų kartu] su savo sūnumis <u>Vasilijumi</u>, <u>Jeronimu</u> ir <u>Jurgiu</u>, apie kurių palikuonis aš nieko neįstengiau sužinoti.⁵¹</p> <p><u>Jonas Jeronimaitis Chodkevičius</u>, Šklovo ir Myšo grafas. Kol jis dar buvo LDK vyriausioju stalininku, Žygimantas Augustas paskyrė jį vadovauti, atsiimant šešias Livonijos pilies, [kurias] livoniečiai perdavė už lietuvių pradėtą Livonijos gynybą, idant tos pilytų taptų [jų] ištikimybės užstatu, o pilių žemės padengtų karo išlaidas. Jis dalyvavo garsiajame pergalingame mūšyje Ivansko laukuose 1564 m. Tais pačiais metais jau [kaip] vyriausias Žemaičių seniūnas per savo asmeninius pasiuntinius,</p>	<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>
---	---

⁴⁹ Taip verčiame orig.: *apparatus magnificentia*.

⁵⁰ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik ženkliai mažesnės apimties, pateikti *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 63.

⁵¹ Trumpas to paties asmens apibūtinimas pateiktas ten pat, p. 63.

	<p>[nusiųstus] pas Maskvos didikus, veikė, kad tie stengtųsi tarp jų valstybių valdovų sudaryti taiką. Vėliau paskirtas LDK maršalka ir Livonijos vyriausiuoju gubernatoriumi, jis inkorporavo Livoniją į Lietuvą, kaip [apie tai] kalbama 1567 m. Gardino seimo nutarimuose, 37 straipsnyje. Kitais metais, kai prie Radoškovičių išsikvėpė garsusis Žygimanto Augusto žygis, jis [buvo] paskirtas Lietuvos didikų daliniams ir daliai samdytinės kariuomenės</p>	
--	--	--

[p.] 47

	<p>vodu [ir] su jais pasiūstas prie Ulos. Šešias savaites jis šitą tvirtovę narsiai ir be paliovos laikė apgulęs, tačiau [jo] narsumui neatliepė pergalė, kadangi maskvėnai [apgultiesiems] atsiuntė galingą pastiprinimą. Paskui jis buvo paskirtas Vilniaus kaštelionu. [Kaip] Livonijos gubernatoriumis ir ginkluotės viršininkas jis kuo smarkiausiai ją ilgai gynė, todėl Guagninis jį pelnytai vadina kariuomenės vadu. Per Henriko elekciją jis kaip Lietuvos maršalka paskelbė išrinktąjį karalių. [Kai Henrikas] pasitraukė, tarpuvaldžio metu jis, *Krokuvos kašteliono* Zborowskio pastangomis (kaip pasakoja Lvovo arkivyskupas Solokovskis) patrauktas į Stepono [šalininkų] pusę, labai daug nuveikė, kad per Mstibavo seimą Steponas būtų priimtas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje; kai šitai atsitiko, jis kartu su kitais vyko pas Steponą pasiuntiniu nuo Lietuvos luomų 1676⁵² m. Išgirdęs Varšuvoje Pranciškaus Toletto (andainykščio Jėzaus Draugijos teologo, vėliau – šRB⁵³ kardinolo) disputą, kuris prieinamas, [nes buvo] išspausdintas, [ne tik] atmetė Calvino ereziją, [bet ir] pats prisidėjo, kad daugelis kitų [asmenu] sugrįžtų į Šv. Romos Bažnyčią bei [katalikų] tikėjimą, tiek pats smerkdamas tų [žmonių] paklydimus, tiek ir savo, ir</p>	
--	--	--

⁵² Taip tekste.

⁵³ Taip perteikiame orig. santrauką SRE – *Sancta Romana Ecclesia* – Šventoji Romos Bažnyčia.

savo brolio sūnus atiduodamas (kaip Cichockis pažymi savo *Pokalbiuose*) lavinti moksluose Jėzaus Draugijos tėvams. [Chodkevičius] pats asmeniškai kartu su kitais senatoriais dalyvavo, kai 1579 m. karalius Steponas su jų sutikimu Jėzaus Draugijos tėvams suteikė diplomą Vilniaus akademijos steigimui. Radus Livonijoje, Rumborgo pilyje, senovinių vokiškų kronikų, jis suteikė daug šviesos Strijkovskiui rašant Lietuvos istoriją.⁵⁴ Su [Kristina] Zborovska, 'Krokuvos kašteliono dukterimi', [jis sulaukė ir] paliko sūnus: Jeronimą, Aleksandrą ir Joną Karolį. Mirė 1579 m. rugpjūčio 4 d. 'Atsižvelgiant į jo nuopelnus [...] seime 1581 m. [jo] sūnums Aleksandrui ir Jonui [Karoliui?] buvo padovanota Svisločės valda'. Jeronimas Chodkevičius, Jono sūnus, mirė, [nepalikęs] palikuonio.⁵⁵

Aleksandras Chodkevičius, Jono sūnus, Šklovo ir Myšo grafas, ne vien už tėvo, bet ir už savo nuopelnus pelnęs karaliaus Stepono ir visos Respublikos malonę, 1581 m. [seimo] nutarimu kartu su broliu Jonu Karoliu gavo Svisločės valdą. 1605 m. jis su savo kareiviais dešiniame [kariuomenės] sparne dalyvavo Kirchholmo kautynėse ir [ten] narsiai kovėsi, nors iki tol tebuvo Borisovo seniūnas. Paskui tapęs Palenkės vaivada, 1607 m. jis, paskirtas Respublikos, tapo karaliaus patarėju karo reikalams. Per [Zebrzydowskio] rokošą, būdamas jau Trakų vaivada, jis palaikė karaliaus pusę; pasiūstas karaliaus Zigmanto, jis atliko pasiuntinystę pas maištininkus į Janovecą, kviesdamas juos [pasiduoti] karaliaus malonei. Buvo didžiai pamaldus vyras. Šklove jis pastatė vienuolyną Pamokslininkų ordino tėvams ir [jį] apdovanojo. Dažnai buvo galima matyti, kaip jis, eidamas vieša vieta, vietoje senatoriaus vėrinio dėvi maldos karoliukus

⁵⁴ To paties asmens tie patys apibūdinimai, tik ženkliai mažesnės apimties, pateikti *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 63–64.

⁵⁵ Tas pat *ibid.*, p. 64.

	<p>(liaudyje vadinamus rožiniu), kabančius [jam] ant kaklo. Jo sūnus Felicijonas Chodkevičius mirė jaunas. Duktė [...] ištekėjo už Sieniawskio; dėl jos Sieniawskio [titule] atsirado „Šklovo ponas“⁵⁶.</p> <p>Jonas Karolis Chodkevičius, Myšo ir Šklovo grafas, – trečiasis Jono sūnus. Kai jis gyvenimo pradžių praleido Vilniaus akademijoje studijuodamas humanitarinius mokslus, [po to] dvasią nukreipė prie karinių dalykų. Pirmiausia per Moldavijos karą jis prieš vaivadą Mykolą vedė savo pasamdytų raitelių būrį. Kai be vadų leidimo [Chodkevičius] sėkmingai sumušė [priešus], tai, nors už pažeistos drausmės stoką jis galėjo [patekti] į belangę, bet, [tą] poelgį pateisinant ūmiam [jo] amžiui, [galop jo] narsumas ir naujų kareivių atvedimas [Karūnos] didžiojo etmono [akyse jam] pelnė garbę, todėl pats etmonas pasirūpino jį savo laišku rekomenduoti karaliui 1600 m. Per Livonijos karą, kuriuo ją užgriuvo Sudermanlando kunigaikštis Karolis, Zigmanto III pusbrolis iš tėvo pusės [ir] Švedijos Karalystės grobikas, [Chodkevičius,] ir vadovaujamas kitų, ir pats daugiausia vadovaudamas, pasiekė tiek, kad, kai Karolis susirėmė su Karoliu, jis sugriovė [Sudermanlandiečio] laimę Livonijoje.</p> <p>Apie 1599 m. Karolis Sudermanlandietis netikėtu karu prispaudė beveik visą Livoniją. Vadovaujamas Lietuvos didžiojo etmono Mikalojaus⁵⁷ Radvilos, Karolis Chodkevičius, tuo metu Žemaičių seniūnas, prieš Karolį Sudermanlandietį vedė du šimtus husarų, šimtą kazokų ir šimtą pėstininkų, pasamdytų už savas lėšas, ir dalyvavo Ėrglių kautynėse, per kurias priešas buvo sumuštas, [pats tapdamas] svarbiu tos pergalės dalininku. Daugeliui po</p>	
--	--	--

⁵⁶ Taip verčiame orig.: *ex qua superset Sieniawski Dñs in Szkłow*. Tą pačią, tik siauresnės apimties informaciją randame *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 64.

⁵⁷ Taip yra tekste: *Nicol. Radiuili*. Vardas atsirado per klaidą; autorius neabejotinai žinojo, kad LDK kariuomenei tuo metu vadovavo Kristupas Radvila Perkūnas.

	<p>tos pergalės prarandant įkvėpimą [toliau kariauti], Radvila nuvedė [kariuomenę] į Cėsis, o Karolis [Chodkevičius] su savo kareiviais ir savanorių [būriais] patraukė dar toliau [ir] iš priešo atėmė Turaidą ir Siguldą. [Kai] vėliau Švedas artinosi su 10 tūkstančių [kariuomenės], Lietuvos karinės pajėgos buvo atitrauktos prie Rygos, o paskui – perkeltos per Dauguvą, kur turėjo laukti lėčiau beateinančios lenkų pagalbos. Ar kad išlaikytų [Rygos] miestą ištikimą [karaliui], ar kad pats savo jėgomis ir sprendimais suturėtų priešus, Karolis [Chodkevičius] su savo kareiviais savo valia užsidarė mieste ir ėmė rūpintis Rygos gynyba. Vis dėlto apgultis [tuo metu] ilgai neužtruko: paėjus gandai, kad prie miesto su Lenkijos kariuomene artinasi Zigmantas III, Sudermanlandietis nutraukė apgulą [ir] pasitraukė į Švediją, pavedęs Nasau grafui Johanui rūpintis karo veiksmais. Savo ruožtu, Zigmantas vadovauti [lenkų ir lietuvių pajėgoms] per Livonijos karą pavedė Janui Zamoiskiui, todėl Karolis Chodkevičius su savo [daliniais] pateko jo valdžion. Lietuvos bajoro Vilniuje 1610 m. išleistame, puikia lotynų kalba parašytame <i>Livonijos kare</i> plačiai pasakojama (kad nesukeltų kai kurių asmenų pavydo, Karolis liepė,</p>	
--	--	--

[p.] 49

	<p>[kad jo vardas šioje knygoje] būtų ne taip garsiai minimas), koks jo indėlis nugalint priešus [ir] užimant įtvirtintas pilies, kaip antai Valmierą, Viljandį ir Paidę⁵⁸. Paskui jis, vadovaudamas bei pats vesdamas, kuo sėkmingiausiai tvarkė Livonijos karo reikalus. Mat anksčiau Zamoiskis, išvykdamas iš Livonijos, karaliaus skyrimu jam 1603 m. perdavė vadovavimą Livonijos karui; žinoma,</p>	
--	--	--

⁵⁸ Kojalavičiaus paminėtas veikalas išverstas į lietuvių kalbą ir plačiai aptartas kn.: Darius Antanavičius, *Lietuvio bajoro Dešimtmetis Livonijos karas (1610 m.) ir jo autorius*, Vilnius: Žara, 2006. Šioje vietoje nurodyti įvykiai dėstomi *op. cit.*, p. 134–145.

kad tais pačiais metais šis jo [skyrimas] buvo patvirtintas Krokuvos seime, o Karoliui suteiktas Livonijos administratoriaus titulas. Idant nesėdėtų sudėjęs rankas [ir] neleistų dykinėdamas žiemos, jis apsiausties žiedu apėmė Tartu. [Norėdami] jį nuo ten atitraukti, priešai užpuolė Rakverę, bet jis [pasiuntė] pulkininką [Joną Goslavskį⁵⁹, kuris] privertė [švedus] bėgti, [o mūšio lauke paliko] tūkstantį tris šimtus [žuvusiųjų, tada] atrėmė, išguldęs [daug priešų], Tartu gynėjų išpuolį [ir] privertė [juos] atiduoti [jam] miestą. Dievobaiminga panegirika, išspausdinta ir skirta Vilniuje [surengtoms kritusiųjų] egzekvijoms, mini, kiek daug sunkumų jis ten patyrė, kai vienų šiaudų lūšnėlėje gynėsi nuo rūsčiausios žiemos speigų ir vėjų, kai ši jį čaižė [savo] botagais, [o jis] karo sėkmę ir kitus reikalus pavedė aukščiausiajam Dievui. Užėmęs Tartu, [Karolis] vasaros pradžioje nužygiavo prieš Paidės piliai grasinusį Linderssoną⁶⁰. Kai pirmosios kuopos netikėtai puolė siauru keliu priešų rikiuotę [ir] ėmė ją šiek tiek ardyti, o sekusios joms iš paskos negalėjo išsiskleisti [ir pirmosioms padėti], Karolis prasisiveržė į [puolančiųjų] priekį, atnaujino [besibaigiantį pralaimėjimu] mūšį ir atmušė priešus. Kitą dieną vėl pradėjęs kautynes, jis sumušė priešą, užėmė [jo] stovyklą, paėmė 7 vėliavas ir didžiulį skaičių arklių. [Negana to,] jis dar tris mylias persekiojo bėgančiuosius ir [šitokiu būdu] 1604 m. priešui surengė didžiulį sutriuškinimą.⁶¹ Netoliese su kitomis pajėgomis buvo Erikssonas, [bet,] išsigandęs, kad jam panašiai neatsitiktų, jis laiku pasitraukė į atokesnę vietą, kai tik išgirdo apie artėjantį Karolį. Išgąsdintas panašios žinios, jis nutraukė pradėtą Paidės apgultį. Kai [žymiai didesnėmis pajėgomis] ją vėl atnaujino, ryžosi [netgi] užpulti atskubantį [gynėjams

⁵⁹ *Ibid.*, p. 150.

⁶⁰ *Lietuvio bajoro* autorius taip pat nurodo, kad tai buvęs Linderssonas; Darius Antanavičius švedų pulkininką identifikavo kaip Andrių Lennartssoną Forsteną.

⁶¹ Apie mūšį prie Paidės daugiau žr.: *ibid.*, p. 154–157.

	<p>pagalbon] Karolį, [bet pats] buvo sumuštas. Šito mūšio lauke krito penki tūkstančiai švedų; iš priešo buvo atimtos septynios patrankos ir trisdešimt šešios karinės vėliavos. Lietuvos kariuomenės žuvo 40 [vyrų, o] 90 buvo sužeista.⁶²</p> <p>Kai 1605 m. [Karolis] atvyko į seimą Varšuvoje, pasakojo apie jo žygius visiems kėlė susižavėjimą, [ir] jis ne tik karaliui, bet ir visai Respublikai dedant didžiules pastangas buvo paskelbtas didžiuoju Lietuvos kariuomenės etmonu. Kol jo nebuvo, vėl puolė Linderssono vadovaujama [švedų kariuomenė]. Gavęs apie tai žinią, Karolis išskubėjo į Livoniją. Pasiekęs Valmierą, jis skubinosi suteikti pagalbą Rakverei, bet iki tol, kol jis pasiuntė [pastiprinimą], sužinojo, kad išdavus vienam pėstininkui Linderssonas paėmė Rakverę. Dėl šios priežasties [Karolis] nutarė žygiuoti prieš Linderssoną, kurio rankose buvo pabūklai, ir rinkiniai kareiviai. Vis dėlto įvairios žinios [apie priešų judėjimą] vertė jį priiminėti skirtingus sprendimus.</p>	
--	--	--

[p.] 50

	<p>Buvo pranešta, kad Rygos pakrantėje pasirodęs Mansfeldas, o rygiečiai išsigandę ir ėmę nuogąstauti, ar Karolis atvyksiąs, jei Linderssonas pulsiąs Paidę, todėl [Karolis] Rygos kryptimi pasiuntė kariuomenę, idant padrąsintų Rygos gyventojus. Žygio metu gavęs žinią, kad laivais atvyko pats Sudermanlandietis su septyniais tūkstančiais kovotojų, [Karolis Chodkevičius] nusprendė pulsti Linderssoną, kol nesusijungė visos priešų pajėgos, todėl ties Vigalos dvaru⁶³ [savo] stovyklą įkūrė prie [švedų] stovyklos, bet priešas, tiek būdamas atsargesnis dėl patirtų nuostolių, tiek laukdamas [tomis] valandomis didesnės pagalbos iš Sudermanlandiečio, nesidavė</p>	
--	---	--

⁶² Apie antrą mūšį prie Paidės daugiau žr.: *ibid.*, p. 162–173.

⁶³ Taip šią vietovę (orig. *ad Fikielmoyzam*) identifikuoja Darius Antanavičius, žr.: *ibid.*, p. 178.

išprovokuojamas mūšin. Savo ruožtu, Chodkevičius, bijodamas, kad nelygioje vietovėje negausūs jo [kareiviai] nepralaimėtų dvigubai didesnei [priešo] kariuomenei, nužygiavo iš pradžių į Viljandį, paskui į Valmierą, o galiausiai į Cėsis, [laikydamasis] daugiausia tos minties, kad išvilios priešus į vietovę, kur atvirame lauke į mūsų galės [pasiūsti] savo husarus. Bet kai jis pastebėjo, kad visos priešų pajėgos telkiamos prie Rygos, ta pačia kryptimi nuvedė [ir savo] kariuomenę, ketindamas su ja apsisototi, likus iki Rygos vienai myliai. Kai to žygio metu [Chodkevičius] jojo raitas pirmų cilių priekyje, jo žirgas Salaspilio laukuose sustojo kaip įbestas taip, kad jo netgi pentiniais nebebuvo galima išjudinti. Ten, prie Dauguvos, [Chodkevičius] liepė įkurti stovyklą. Kitą dieną Sudermanlandietis nusprendė pulti Chodkevičių su visomis pajėgomis ([jū] buvo 18 tūkstančių), kurias buvo išdėstęs ant [pakrantės] kalvų. O Chodkevičius [tų] kalvų papėdėje buvo taip išrikiavęs kariuomenę, kad ji, [stovėdama] glaustomis gretomis [ir būdama] pakankamai maža (nepilni trys tūkstančiai), priešui pasirodytų dar mažesnė, ir jis pasijustų dar saugesnis. Kadangi husarai negalėjo pulti [priešų, įsitačiusių] aukštesnėje vietoje, tai, vos juos išvydus, [Chodkevičius] įsakė [saviškiams] kiek atsitraukti išsaugant rikiuotę, idant priešas, matydamas atsitraukimą, su visomis [pajėgomis] leistųsi į lygumą. Perdavęs vadovavimą Teodorui Lackiui, kad šis patekusiems į bėdą atvestų pagalbą, pats [Chodkevičius], apnuogięs dešinę ranką, stojo į mūsų pirmųjų gretų priekyje. Prasidėjus kovai, mūsų truko tris valandas, [o tada] priešai leidosi bėgti. Bėgančiųjų žudymas tęsėsi vieną mylią. Mūšio lauke krito 9 tūkstančiai [švedų], tarp jų – Liuneburgo ir Braunšveigo kunigaikštis [Frydrichas ir] Andrius Linderssonas. Į nelaisvę buvo paimta tūkstantis penki šimtai [kareivių] ir karininkų. Sudermanlando kunigaikštis Karolis vos išnešė sveiką galvą, [sėdęs] ant trečio žirgo [ir] pametęs galvos dangalą. [Iš priešų] buvo atimtos 66 vėliavos,

	<p>11 patrankų, o Sudermanlandiečio manta atiteko nugalėjusiems kariams. Lietuvos kariuomenėje žuvo 79, o 200 buvo sužeisti. Už šį sėkmingai atliktą žygdarbį [Chodkevičiui ir jo kariams] Respublikos vardu buvo viešai padėkota per Varšuvos seimą.⁶⁴</p> <p>Grįžęs iš Varšuvos, [Chokevičius] 1606 m. pirmu puolimu naktį užėmė Valmieros miestą, [o] pilies [gynėjai] pasidavė [patys kitą dieną].⁶⁵</p>	
--	--	--

[p.] 51

	<p>Vėliau prasidėjus pilietiniam karui, liaudies kalba <i>rokosūi</i>, [Chodkevičius], palaikydamas karaliaus pusę, vedė Lenkijon veteranų kariuomenę, tačiau, išvien paveikus [jo] varžovams ir maištininkams, karaliaus įsakymu [ta kariuomenė] buvo palikta Livonijoje, o jis prieš maištininkus kuo aršiausiai grūmėsi, padedamas vienu naujokų. Pelnęs pergalę [prieš maištininkus], jis, [gyvenimui] Lenkijoje grįžus į taikos būklę, sugrįžo į Livoniją. [Čia] Mansfeldas užėmė pajūrio tvirtovę Daugavgryvą, [kai priešui ją] paskubėjęs atidavė [tvirtovės] vadas, ir [dar ją] sutvirtino nauju pylimu. Taigi 1608 m. [Chodkevičius] prie Daugavgryvos atvyko, [turėdamas] tris tūkstančius raitelių ir tik tris šimtus pėstininkų. Mansfeldas neišdrįso su juo susigrumti atvirame lauke, todėl Chodkevičius užpuolė [jo] laivyną⁶⁶. [Jis] pasiuntė pasroviui valtis, [kurios] vieną, [paskui] ir kitą kartą pridarė [Mansfeldo] laivynui žalos. Galiausiai sulaukus palankaus vėjo, [Chodkevičius] parengė kitas valtis su lengvai užsidegančiomis ir ugnį paskleidžiančiomis medžiagomis. Kai jos atsidūrė tarp priešo laivų, ir keturi didesnieji</p>	
--	---	--

⁶⁴ Apie Salaspilio (Kirchholmo) mūšį lygiai taip pat, tik išsamiau pasakojama *ibid.*, p. 185–197.

⁶⁵ Apie Valmieros užėmimą daugiau žr.: *ibid.*, p. 201.

⁶⁶ Antanavičiaus tvirtinimu, kovos Dauguvoje tarp Lietuvos ir Švedijos laivynų vykusios 1608 m. spalio pabaigoje ir lapkričio pradžioje, žr. *ibid.*, p. 222, 340 išnašą.

laivai užsidegę paskendo, likęs laivynas buvo priverstas pasitraukti [tolyn] į jūrą. Dėl šių [įvykių] netekęs vilties, Mansfeldas paliko pilyje igulą, o pats, slapta pasiuntęs raitelius į Piarnu, pasitraukė jūra. Paskleidus žinią apie tai, kad Chodkevičius išvyko į seimą, žiemą per Užgavėnes Chodkevičius slaptomis iš žiemos stovyklų iššaukia aštuonis šimtus raitelių ir du šimtus pėstininkų, [o tada,] paėmęs provizijos penkioms savaitėms, žygiuoja naktimis, o dienomis ilsisi, [ir taip] miškais pasiekia Piarnu. Panaudojęs ugninius įtaisus, jis išverčia vartus ir 1609 m. [kovo 17-ąją,] antrą nuo atvykimo dieną, užima miestą ir pilį⁶⁷. Mat [Chodkevičius] dar artinantis 1609 metams puolė Daugavgrīvą ir taip ją apsupo įtvirtinimais, kad atitvėrė bet kokias prieigas, per kurias [gynėjams būtų galima] suteikti pagalbą. Todėl priešas ir apgulė kuo glaudžiausiu [apsupties žiedu] Piarnu, kad atitrauktų jį [nuo Daugavgrīvos]. Tačiau Chodkevičius atvirai nužygiavo į Piarnu ir nutraukė prieš apgultį, žygio [metu] netekęs trylikos, o Mansfeldo įtvirtinimo šturmo – septynių kareivių. Tuo tarpu Mansfeldas pamėgino apgultiems Daugavgrīvos gynėjams suteikti pagalbą, bet Chodkevičius priešą, nors ir trumpeniu keliu ėjusį, padaręs ratą, aplenkė ir nugalėjo mūšyje, kai tas pabandė prasibrauti į Daugavgrīvą. Mūšio metu žuvo septyni šimtai Mansfeldo pėstininkų, trys šimtai raitelių, buvo paimta 12 vėliavų, užgrobtos visos patrankos, paimti nelaisvėn 200 švedų, o pati Daugavgrīva – susigrąžinta.⁶⁸ Šitokiu būdu 1609 metais visa Livonija (išskyrus vieną Salacgrīvos pilį, kurią priešas buvo neseniai įtvirtinęs) Karolio Chodkevičiaus narsa buvo išplėsta Švedui iš nagų ir paskelbta Respublikos priklausiniu. Respublika [Chodkevičiui] už savo kaštais sėkmingai atliktus žygius pareiškė padėką, o už tai, kad jis šitiek iškentė, [darbuodamasis] tiek prieš eretikus, tiek ir Livonijos labui, pats popiežius Paulius V jį pasveikino garbės raštu.

⁶⁷ Minimi įvykiai plačiau aprašyti: *ibid.*, p. 225–230.

⁶⁸ Daugiau apie kalbamus įvykius žr.: *ibid.*, p. 257–262.

1611 m. prasidėjus Maskvos karui, Respublika paskyrė jį vadovauti tiems Lenkijos ir Lietuvos [kariniams daliniams, kurie, vedami] Zborovskio ir Sapiegos, [veikė] Dmitrijaus [Apsišaukėlio] pusėje, o paskui perėjo karaliaus valdžion. Tačiau tie [daliniai], nuogaustadami dėl Chodkevičiaus griežtumo ir [reikalaujamos karinės] drausmės, pasitraukė – iš pradžių Zborovskio, o paskui ir Sapiegos. Dėl tos priežasties tais metais Chodkevičius Maskvijoje nuveikti nebegalėjo nieko. Paskui 1612 m., nors pasitraukus [daliai] kariuomenės, jis ir labai stokojo pajėgų, tačiau pasiekė, kad Maskvos pilis per visą vasarą išliktų mūsiškių rankose. Rugsėjo mėnesį jis išsklaidė Maskvos kariuomenę, kuri laikėsi laukuose aplinkui Maskvą. Per pusę dienos trukusias kautynes jis atvėrė kelią į pilį ir apgultiesiems į pagalbą nusiuntė penkis šimtus pėstininkų. Paskui [juos] per sudegintų priemiesčių griuvėsius sekė keturi šimtai vežimų su maisto atsargomis, bet pilyje buvę pėstininkai, nors ir *galėjo, surengę išpuolį, *jas apsaugoti, *tačiau, įveikti baimės,* [to padaryti] nepanoro. Tuo metu Chodkevičius negalėjo į griuvėsius pasiųsti raitelių, todėl Maskvos pėstininkai, pabėgę [iš mūšio lauko, o vėliau grįžę, kai] atgavo drąsą, [tas atsargas] išgrobstė. 1616 m., [kai] paliaubas nutraukę maskvėnai puolė Smolenską apgulusią [kariuomenę ir ėmė] niokoti aplinkines [sritis, Chodkevičius] nužygiavo į Oršą, atmušė [priešus], Sapiegos pastangomis užėmė Smolenską [ir] suteikė pagalbą Oršos [gynėjams]. 1617 m. seimo sprendimu paskirtas lydėti į Maskvą karaliumi išrinktą Lenkijos karalaitį Vladislavą, [Chodkevičius] išvadavo iš [priešų] apgulties Smolenską. Praleidęs žiemą prie Viazmos, jis užėmė daug miestų ir galiausiai apgulė Maskvą. [Kol] maskvėnai atkakliai priešinosi, [pavojinga] padėtis susiklostė Podolėje; [be to], Livonijoje įvyko Farensbacho secesija, [todėl] Lenkijos ir Lietuvos pajėgos buvo atitrauktos kitur, ir karas,

	<p>kurį [Chodkevičius] vedė Respublikos pajėgomis, buvo pabaigtas, [sudarius] paliaubas 14 metų ir 6 mėnesiams, juolab kad maskėnai buvo perėmę karaliaus Zigmanto laišką, kuriuo [valdovas] ragino [Chodkevičių] tai padaryti. 1618 m. sugrįžęs į Lietuvą, [Chodkevičius] sumaištį Livonijoje numalšino to paties Farensbacho, kuris ją ir sukėlė, pajėgomis. Mirus Nesvyžiaus kunigaikščiui Mikalojui Radvilai, jis buvo paskirtas Vilniaus vaivada. 1620 m. bendrame Abiejų Tautų ir visų luomų seime pagal naują pavyzdį [Chodkevičius] (jo narsa įveikė pavydą) buvo paskirtas vyriausiuoju visos Karalystės ir Respublikos, [taigi visų] lenkų ir lietuvių kariuomenės vadu, [turėjusiu vesti ją] per karą, liaudies vadinamą Valakų [karu], prieš turkų imperatorių Osmaną. Į tą žygį jis su savimi nusivedė aštuonis tūkstančius Lietuvos kareivių; Lenkijos kariuomenę jam vadovauti atvedė Liubomirskis. Vieni ir kiti buvo sujungti, ir [nė viena pusė viršenybės] nesiekė, nei atsižvelgdama į vedamų [kareivių skaičių], nei verčiama [kruvinos] būtinybės⁶⁹, nes Turkas savo [žinioje] turėjo kelis šimtus tūkstančių. Drąsiai persikėlęs per Dniestrą, Chodkevičius su negausiomis pajėgomis pirmas užpuolė Turką.</p>	
--	--	--

[p.] 53

	<p>[Mūšiui] jis vadovavo taip, kad, jam puldinėjant priešus, tik dusyk [tai teko daryti] nepalankiomis oro sąlygomis; [taip jis elgėsi,] idant [turkai jo] nenugalėtų vienu kartu, o [jis] visada pasirodytų stipresnis už priešus ir [liktų] nugalėtoju⁷⁰. Galiausiai turkai, palūžę nuo jo sėkmingų</p>	
--	--	--

⁶⁹ Taip verčiame orig.: *utroque coniunctus, neque ad promptū [?]* || *Comitorum [?] ascendebat, neque ad necessitatis rationes*. Stanislovo Liubomirskio (*1583–†1647) žinioje buvusių Lenkijos kareivių skaičius lietuvių dalinius viršijo daugiau kaip tris kartus; daliai lenkų vadovavo karalaitis Vladislovas Vaza.

⁷⁰ Taip verčiame orig.: *quod ita administravit, ut sibi hostem aggredienti, bis tantum adversum caelum sit expertus, ne una vice debellaret, sed semper autem superior fuerit hoste ac victor*.

[veiksmų], per Venelijų ėmė įkyriai prašyti taikos; kai dėl jos buvo pradėtos derybos, [šitas] herojus, jau turėdamas šėšiasdešimt metų [ir] niekieno nepaminėtas [kitaip, kaip tik] puošniu elogijumi, Chotino stovykloje 1621 m. rugsėjo 24 d. per šitaip garsų lenkų žygį prieš turkus numirė. Jis visada buvo pats laimingiausias karvedys – karą jis visuomenės pageidavimu kariavo, remdamasis ne gausumu, bet išradingumu, sparta, kantriai [kęsdamas] sunkumus, [reikalaudamas] drausmės iš kareivių, žmoniškai [elgdamasis] su belaisviais ir [rodydamas] dievobaimingumą Aukščiausiajam. Pradėdamas Livonijos karą, prie švento Kazimiero kapo Vilniuje davė įžadą, kad su visu rūpestingumu dė pastangų atgauti Livoniją kaip Švenčiausiosios Mergelės žemę (mat ji taip vadinosi anksčiau); dėl šios priežasties jis pasirūpino, kad prie minėto kapo būtų sukabinta daugybė karinių vėliavų, atimtų iš priešo. Piarnu apgulties metu, kai prie vartų buvo dedami ugnies užtaisai, [Chodkevičius] parpuolė ant kelių [ir] tol apsipylęs ašaromis Švč. Mergelėi kalbėjo litanijas tais žodžiais „Krikščionių pagalba“⁷¹, kol sužinojo, kad parako galia išvertė vartus. Būdamas kuo santūriausias pats, ypač griežtai paisė kareivių santūrumo [ir] naudojo tokį lozungą: „Tegu karo stovykla būna nesutepta paleistuvystės. Tegul stovykloje viešpatauja Marsas, o ne Venera“. Kiekvieną šeštadienį, kai būdavo stovykloje, jis atsigaivindavo šventąja Eucharistija. Jis visomis pastangomis baudavo [kareivius] už skriaudas kaimiečiams. Pradėdamas mūšį, jis meldavosi Dievui tokiais žodžiais: „Tau, Viešpatie, aš pavedu savo sielą ir kūną; Tau aš aukoju visą, kiek turiu, kraują, [siekdamas] išaukštinti Tavo vardą, apginti Katalikų Bažnyčią, apsaugoti išsaugoti brangiausią Tėvynę. [Tad] išlavink, Viešpatie, kautynėms mano rankas, idant priešai nesididžiuotų sava neteisybe! Padaugink [man] jėgų [atlaikyti] priešų [keliamą] siaubą! Per Jėzų, kuris praliejo už mus savo kraują, leisk man paaukoti savo gyvybę už Jo vardą ir savo brolius!“

⁷¹ Pacituoti žodžiai iš „Švč. Mergelės Marijos litanijos“ vidurio.

	<p>[Jonas Karolis Chodkevičius] turėjo sūnų Jeronimą, kuris studijų [metais] jaunas mirė Vilniuje, ir dukterį, kuri ištekėjo už LDK maršalkos Jono Stanislovo Sapiegos, bet mirė, [nepagimdžiusi jam] palikuonio.⁷²</p> <p><u>Jeronimas Chodkevičius, trečias Jeronimo sūnus</u>, – Vilniaus kaštelionas, daug kartų dalyvavo Livonijos žygiuose (prie Kuoknesės ir kitur), savo lėšomis į pagalbą pasiūdamas šimtą husarų ir šimtą pėstininkų. Jo sūnūs: <u>Jonas Chodkevičius</u>, LDK pastalininkis, ir <u>Kristupas Chodkevičius</u>.⁷³ *O duktė ištekėjo už Valavičiaus; [iš tos santuokos] gyvena Eustachijus Valavičius, LDK didysis stalininkas.* <u>Kristupas Chodkevičius, Jeronimo Jeronimaičio sūnus</u>, karo mokslų pradžia išėjo, vadovaujamas Jono Karolio⁷⁴.</p>	
--	--	--

[p.] 54

	<p>Su tuo pačiu Jonu Karoliu Chodkevičiumi jis 1600 m. dalyvavo žygyje prieš Moldavijos vaivadą Mykolą. 1608 m. per Piarnu užėmimą jis buvo rotmistras [ir vadovavo] savo tėvo Jeronimo daliniui. Iš prdžių jis buvo paskirtas LDK vėliavininku, o 1611 m. minimas tarp [pareigūnų], Respublikos paskirtų prie karaliaus šono teikti patarimus karo klausimais. Vėliau kaip LDK arklidžių viršininkas jis minimas tarp [asmenų], per Vladislovo IV rinkimus Respublikos vardu pasirašiusių susitarimų nuostatus⁷⁵. Tas pats karalius Vladislovas iš pradžių jį paskyrė Vilniaus kaštelionu, o paskui – Vilniaus vaivada. Po Vladislovo IV mirties Lietuvos luomų nutarimu jis buvo išrinktas pasirūpinti viešąja rimtimi Vilniaus mieste ir vaivadijoje (1648). [Jeronimas Jeronimaitis Chodkevičius] mirė</p>	
--	---	--

⁷² Tą pačią, tik nepalyginamai siauresnės apimties informaciją randame *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 64–65.

⁷³ Tą pačią informaciją randame *ibid.*, p. 65.

⁷⁴ Taip verčiame orig.: *tyrocinium militare posuit sub Joanne Carolo*. Toliau per pusę eilutės seka užbraukta frazė apie karines pareigas; tą pačią informaciją autorius pakartoja kitame puslapyje gerokai papildęs ir išplėtojęs.

⁷⁵ Taip verčiame orig.: *qui in electione Vladislai IV subscripserunt pactis conuentis nomine Reipublicæ*.

<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>	<p>dvare, vadinamame Gorais⁷⁶, prie Vilniaus 1652 m. Su Kiškaite jis susilaukė trijų sūnų, minimų žemiau.⁷⁷</p> <p><u>Jonas Chodkevičius</u> – iš pradžių LDK arklidžių viršininikas, paskui Vilniaus kaštelionas. Pragoje prie Vyslos nuo maro jis neteko vyriškos lyties vaikelio, kurio susilaukė su pakanclerio Paco dukterimi.⁷⁸</p> <p><u>Aleksandras Chodkevičius</u> – iš pradžių Vilniaus kanau-ninkas, paskui <u>Gardino</u> prepozitas. Galiausiai <u>Smolensko</u> Cėsių vyskupas.</p> <p><u>Jeronimas Karolis Chodkevičius</u> – Mozyriaus seniūnas. Jis sudaužė didžiules [su juo sietas] šeimos ir visuomenės viltis, mirdamas vos 29 metų (1650 m. balandžio 7 d.). Palaidotas Vilniuje, Katedros šventovėje. Su Izabele Laskaite, Žemaičių seniūno dukterimi, paliko sūnų <u>Jurgį</u> Ipolitą, kuris gimė 1646 m. rugpjūčio 22 d., ir dukterį Janiną, gimusią 1647 m. 7 spalio 4 d.⁷⁹</p> <p><u>Kazimieras Chodkovskis</u> iš Minsko vaivadijos minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą.⁸⁰</p> <p><u>Chodorkovskiai</u> [gyvena] Lietuvoje [ir] naudojami <u>Ostojos</u> herbu. [Ji] turi sudaryti Kalavijo geležtė tarp dviejų stačių Pasmėnulių raudoname lauke; ant šalmo karūnos – penkios stručio plunksnos.</p> <p>Jų [giminės] pradininkas iš Radomo žemės persikėlė į Severską. Jo ainiai du broliai kartu su maskvėnais atvyko į Lietuvą ir iš karaliaus Naugarduko vaivadijoje gavo didžiules Chodorkovičių ir Unichovo valdas. Nuo šitų valdų [vienos atšakos asmenys] buvo pradėti vadinti Chodorkovskiais, o kitos – Unichovskiais.⁸¹</p>	<p>Chodkovskis</p> <p>Chodorovskis</p>
---	--	--

⁷⁶ Taip verčiame orig.: *in villa dicta Hory*.

⁷⁷ Tą pačią, tik kiek siauresnės apimties informaciją apie Kristupą Chodkevičių randame *Herbarz ryccerstwa W.X. Litewskiego*, p. 65.

⁷⁸ Tą pačią, tik kiek siauresnės apimties informaciją apie Joną Chodkevičių randame *ibid.*, p. 65–66.

⁷⁹ Tą pačią, tik kiek siauresnės apimties informaciją apie Jeronimą Karolį Chodkevičių randame *ibid.*, p. 66.

⁸⁰ Lenkiškame herbyne neminimas.

⁸¹ Tą pačią informaciją apie Chodorkovskių kilmę randame *ibid.*, p. 205.

	<p><u>Andriejus Chodakovskis</u>⁸² prie Stepono Batoro buvo garsus karys, [kovojęs] su 12 husarų būriu prie Polocko, Pskovo ir Velikije Lukų. [Vienas] iš jo vaikaičių, <u>Lukas Chodorkovskis</u>, su garsiuoju <u>pulkininku Balabanu</u> kovėsi prieš Kantemirą prie Sniatinės, kur žuvo 10 tūkstančių totorių, [laukai] per 9 mylias buvo nukloti lavonais, o Kantemirui buvo nukirsta galva. Per šį mūšį Lukui strėlė pervėrė koją. [Dar jis kovėsi] Prūsijoje su Belzo vaivada Prusinovskiu, [o] su vaivadaičiu Danilovičiumi – prie Smolensko, kur buvo sužeistas į galvą ir į ranką. Per 1648 ir 1649 m. žygį prieš kazokus ėjo lauko etmono Radvilos rūmų kuopos vado pavaduotojo pareigas. [Mūšyje] prie Lojevo pirmas su keliais [saviškiais] užpuolė priešus ir juos sulaikė tol, kol likusi kariuomenė pasiruošė mūšiui. Per šias kautynes jis buvo peršautas kulka, [paleista] iš ilgavamzdžio šautuvo, [bet] Dievo malone atgavo sveikatą [ir] buvo išsaugotas tolesniems patarnavimams Respublikos [labui].⁸³</p>	
Chojec-kis	<p><u>Steponas Chojeckis</u> minimas tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV iš Brastos vaivadijos.⁸⁴</p>	
Cholchovskis	<p><u>Kristupas Cholchovskis</u>, Polocko vaivadijos bajoras, 1630 m. <u>Dysnoje</u> pastatė ir apdovanojo pranciškonų konventualų vienuolyną.⁸⁵</p>	
Chomičius	<p><u>Martynas Chomičius</u> [minimas] tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV 1632 m. iš Trakų vaivadijos.⁸⁶</p>	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]
Chominskis	<p><u>Chominskiai</u> gyvena Vilniaus ir Vitebsko vaivadijose [ir] naudojami savo herbu. Ant [herbinio] skydo yra Rožė,</p>	

⁸² Taip tekste. Tą pačią informaciją apie Andriejų Chodorkovskį kilmę randame *ibid.*, p. 205.

⁸³ Tą pačią, tik kiek siauresnės apimties informaciją apie Luką Chodorkovskį randame *ibid.*, p. 205.

⁸⁴ Aukščiau nurodytame lenkiškame herbyne neminimas.

⁸⁵ Lenkiškame herbyne neminimas.

⁸⁶ Lenkiškame herbyne neminimas.

	<p>kurios viduryje [pavaizduotos] dvi Strėlės: viena sveika, kita – nulaužtu [smaigaliu], kaip yra piešinyje, kurį [čia] pridedu⁸⁷. Mano laikais Chominskis buvo Oršos žemės teisėjas.⁸⁸</p>	
Chotekis	Jonas Chotekis minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Vilniaus vaivadijos. ⁸⁹	
Choinovskis	Jonas Choinovskis minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Mstislavlio vaivadijos. ⁹⁰	
Chrapovickis	<p>Chrapovickiai pagal kilmę yra Voluinės giminė, ta pati [kaip ir] Čekonskiai. Jie turi Gozdavos herbą. Jame turi būti dvi baltos Lelijos raudoname lauke; panašiai dvi [turi būti] ant povo uodegos virš šalmo. Gyvena Smolensko, По́лоцк ir Vitebsko vaivadijose. *Anksčiau jie vadinosi Danilavičiais [ir] su Danilavičiais sudarė tą pačią giminę; vėliau jie iš Voluinės persikėlė į Vitebsko, Polocko [ir] Smolensko vaivadijas; Chrapovickiais vadinami nuo Chrapovičių valdų.*⁹¹</p>	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]

[p.] 56

	<p><u>Teodoras Chrapovickis</u> – Vitebsko vėliavininkas. Dalyvavo pasiuntinystėje į Maskviją, buvo rotmistras per įvairius karo žygius. Teodoro sūnus <u>Jonas Chrapovickis</u> – Vitebsko vėliavininkas, kareiviavo Livonijoje ir Maskvijoje. Paliko sūnų <u>Kristupą Chrapovickį</u>, [kuris] 1632 m. minimas tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV iš Vitebsko vaivadijos. Paskui jis buvo Šv. Karališkosios Didybės sekretoriumi ir rūmininku, *Dorogobužo įgulos</p>	
--	---	--

⁸⁷ Tadeusz Gajlis nurodo panašų Chominskių herbą. Strėlės jame supa Rožę iš šonų, tad nėra jos viduje, kaip aprašė Kojalavičius, žr.: Tadeusz Gajl, *op. cit.*, p. 38.

⁸⁸ Tą pačią informaciją apie Chominskius randame *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 237.

⁸⁹ Lenkiškame herbyne neminimas.

⁹⁰ Lenkiškame herbyne neminimas.

⁹¹ Frazė įrašyta kita ranka. Tą pačią informaciją apie Chrapovickius, tik perkeitą nepalyginamai trumpiau – vienu sakiniu, randame *ibid.*, p. 52

<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys] [Tekstinėje dalyje šioje vietoje Chreptavičių genealoginis medis]</p>	<p>vodu*, 1648 m. pasirašė konfederaciją, [o vėliau] nuo Respublikos buvo pasiūstas su Jonu Kazimieru pasirašyti susitarimų nuostatų. Jis ėjo pareigas gausiose komisijose, taip pat pasiuntinystėse į susirinkimus⁹². Buvo paskirtas Smolensko vėliavininku. Paliko sūnų.</p> <p><u>Adomas Chrapovickis</u> – Trakų pateisėjininkis, 1613 m. minimas nuostatuose kaip Trakų vaivadijos išdininkas, vėliau – Trakų žemės teisėjas.</p> <p><u>Eustachijus Chrapovickis</u> – Polocko vaisks⁹³; turėjo sūnų <u>Teofilį</u>, [irgi tapusį] Polocko vaikiu. *Dominykas Chrapovickis paskirtas į Lietuvos Tribunolą.*⁹⁴</p> <p><u>Jurgis Chrapovickis</u> – Vitebsko gorodničius, arba pilies viršininkas.</p> <p>*Jonas Chrapovickis – Vitebsko vaivada, Kristupas Chrapovickis – Smolensko kaštelionas; Antanas – Smolensko kaštelionas; Chrapovickio pavardę turėjo [?] Smolensko vaivada.*⁹⁵</p> <p><u>Chreptavičiai-Liutaurai</u> – įžymi Lietuvos giminė; turi herbą, vadinamą <i>Odrovaž</i>. Jį turi sudaryti tokio pavidalo, kaip [čia] pridedu, balta Strėlė raudoname lauke; tas pats herbas vaizduojamas ant povo uodegos virš šalmo. Dar pridedu tos giminės medį, kaip man yra perduota; prie jo pradžios aš pridėjau, ką man pačiam pasitaikė ar sužinoti, ar perskaityti apie įvairius šitos giminės vyrus. Nors savo ruožtu Voluinėje Chreptavičiai vadinami Bohurinskiais, tačiau jie yra tos pačios kilmės, kaip ir Liutaurai⁹⁶.</p>	<p>Chreptavičius</p>
---	---	----------------------

⁹² Taip verčiame orig.: *Multis Commissionib, aequae ad Consilia legationib, factus est.*

⁹³ Taip verčiame orig.: *Tribun. Polocensis, plg. Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego, p. 53: woyski Polocki.*

⁹⁴ Frazė įrašyta kita ranka.

⁹⁵ Visa frazė įrašyta kita ranka. Jos pabaiga nėra visai aiški. Tą pačią, tik siauresnės apimties informaciją apie Chrapovickius randame lenkiškame herbyno tekste, p. 52–53. Jį nuo lotyniškojo skiria viena frazė apie nežinomo vardo Chrapovickį, bernardinų vienuolį, apibūdinamą kaip „ypač mokytą ir didžiai autoritetingą kunigą“, žr. *ibid.*, p. 53.

⁹⁶ Gajlis nurodo, kad Bohurinskiai (lenkiškame herbyno tekste *Boharinskiai*) taip pat turi Odrovonžo herbą, žr.: Tadeusz Gajl, *op. cit.*, p. 261. Lyginant su publikuotu lenkišku herbyno tekstu į akis krinta informacijos apie giminę šykštumas pastarajame, plg. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego, p. 184.*

	<p><u>Vasilijus Chreptavičius</u> prie karaliaus Kazimiero 1491 m. [vyko kaip] pasiuntinys į Maskviją ir iš nelaisvės parvedė lietuvius, [kuriuos] buvo paėmę totoriai [ir kurie po to kaip karo] grobis atiteko maskvėnams.⁹⁷</p> <p><u>Liutauras Chreptavičius</u>, LDK maršalka, 1492 m. Vilniuje visų akivaizdoje Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu inauguravo karalių Aleksandrą, ištiesęs jam kalaviją ir lazda. 1499 m. kartu su Ostrogiškiu prie Vedrošos jis, Aleksandro jau apdovanotas Naugarduko ir Slanimo seniūnijomis, prie Vedrošos maskvėnų buvo paimtas į nelaisvę; 1508 m. Žygimantas I jį iš nelaisvės išvadavo. Todėl jis yra kitas, [o ne tas] Chreptavičius, kurį giminės medis mini mirus 1495 m.; galbūt jis yra vienas ir tas pats su tuo, kuris, [kaip nurodo] Slušų genealoginis medis, buvo Naugarduko vaivada, su Alšėnų kunigaikštyte [susilaukė] dukters, [ją] ištekinio už LDK maršalkos Kmitos, [o ši paskui tapo] Mikalojaus Sluškos senele iš motinos pusės. Okolskis ją mini prie Ostojos herbo lap. 370, bet neteisingai nurodo, kad ši kunigaikštė buvo Vilniaus vyskupo, Alšėnų kunigaikščio Pauliaus sesuo⁹⁸, nes jis gyveno už Liutaurą beveik šešiasdešimt metų vėliau ir nebeturėjo, kas paveldi jo tėvoniją.⁹⁹</p> <p><u>Jonas Liutauras Chreptavičius</u>, LDK maršalkos sūnus, 1493 m. buvo kunigaikščio Aleksandro pasiūstas į Maskviją užbaigti derybų dėl Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro vedybų su Elena Maskvėne. Tas pats [asmuo kaip] Naugarduko maršalka 1499 m. pasirašė po atnaujinta Lenkijos ir Lietuvos unija.¹⁰⁰</p>	
--	---	--

⁹⁷ Lenkiškame herbyno tekste nenurodyta pasiuntintystės nauda („iš nelaisvės parvedė lietuvius, [kuriuos] buvo paėmę totoriai“), tačiau pastebėta, kad iš Vasilijaus kilę Bohurinskiai, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 184.

⁹⁸ Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 2, p. 370: *Habuit [Nicolaus Sluszkza – S.N.] in coniugem Kmitæ Marſchalci M.D.Litu. Vilkomirienſis & Onixtinenſis Præfecti filiam, quam progeniuit Litaori Palatini Nouogrodensis, & Marſchalci M.D.Litu. filia, iſtam verò Duciffa in Olſbany, Epifcop. Vilnenſis germana foror, luci mundanæ expoſuiſit.*

⁹⁹ Du Liutaurai Chreptavičiai paminėti: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 184–185.

¹⁰⁰ Tas pat, tik be kai kurių detalių nurodyta *ibid.*, p. 185.

<p><u>Meletijų Chreptavičių</u>, rusėnų apeigų Vladimiro vyskupą, Pečiorų archimandritą, mini Okolskis.¹⁰¹</p> <p><u>Adomas Chreptavičius</u>, Naugarduko pakamaris, bazilijonų funduotojas Naugarduke, su Komajevskaite paliko [sūnus:] Jurgį, Aleksandrą [ir] Eustachijų.¹⁰² Iš jų <u>Jurgis Chreptavičius</u>, fundavęs dominikonų [vienuolyną] prie Šv. Jokūbo bažnyčios [Vilniuje], 1632 m. [kaip] Merkinės ir Varėnos miškų viršininkas¹⁰³ paminėtas tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV. Paskirtas iš pradžių Smolensko, paskui Žemaičių kaštelionu, vėliau [buvo] Mstislavlio, o paskui Naugarduko vaivada. Paliko sūnus: <u>Adomą</u>, <u>Jurgį</u>, <u>Teodatą</u>¹⁰⁴, kuris žuvo per mūšį su kazokais, ir <u>Joną</u>, *Ožių [?] seniūną¹⁰⁵, kuris minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą*.</p> <p><u>Aleksandras</u>, <u>Jurgio</u> brolis, Adomo sūnus, mirė bevaikis.¹⁰⁶</p> <p><u>Eustachijus Chreptavičius</u>, Naugarduko pakamaris, atsisakė suteiktos senatoriaus pareigybės. Jo sūnus <u>Stanislovas Chreptavičius</u>, pavadavęs dėdę Naugarduko vaivados [pareigose], išlavinęs talentą Vilniuje laisvųjų menų ir filosofijos studijomis, 1647 m. Aukščiausiąjame Tribunole pelnė visų [akyse] didžiulę išmintingo ir doro teisėjo šlovę. 1648 m. jis minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą. Per Maskvos karą jis kovėsi po tų pačių etmonų vėliavomis ir narsiai grūmėsi, ypač prie Varšuvos</p>	
---	--

¹⁰¹ Szymon Okolski, *op. cit.*, p. 316: *Meletius Chreptowicz, Archimandrita Pieczarienfis, Episcop. Volodimirien. & Breften.* Lenkiškame Kojalavičiaus herbyno tekste neminimas. Jame šioje vietoje suminėti kai kurie Chreptavičiai, kurių nėra lotyniškame tekste, o būtent Fiodoras Bagdonaitis Liutauras, Jurgis (Jurijus) ir Ivanas Jurgaitis (Jurjevičius).

¹⁰² Tas pat nurodyta *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 185.

¹⁰³ *Ibid.*: *leśniczy Mereckj y Oranskj*. Nurodytoje vietoje randame tą pačią, tik trumpesnę informaciją apie Jurgį Chreptavičių bei jo sūnus.

¹⁰⁴ *Ibid.*: Bogdan.

¹⁰⁵ Taip verčiame orig.: *Capit. Hozensē*. Plg. *ibid.*: starosta Hoskj.

¹⁰⁶ Lenkiškame tekste neminimas.

<p>1657 metais, [kai] dvi husarų kuopos privertė pasitraukti iš [mūšio] lauko visą švedų ir prūsų kariuomenę. Čia kaudamasis pirmose eilėse (mat buvo pirmasis etmono Sapiegos kuopoje), jis [ir] žuvo. Jo brolis Chreptavičius tebėra gyvas.¹⁰⁷</p> <p><u>Teodatas Chreptavičius</u>, LDK referendorius, garsus vyras.¹⁰⁸ Jo sūnus – <u>Mykolas Chreptavičius</u>, Naugarduko žemės [teismo] raštininkas, [pasižymėjęs] nuostabia laisvės [meile, kai] senate priešais karalių gynė bajorų teises. Minimas tarp Vladislavo IV rinkėjų iš Naugarduko vaivadijos. <u>Mykolo sūnūs</u>.</p> <p><u>Elijas Chreptavičius</u> išsiskiria iš Naugarduko bajorų karo tarnybomis ir narsiais žygiais. 1656 ir 1657 m. buvo pavieto kareivių vadas¹⁰⁹ [žygiuose] prieš savivaliaujančius kazokus.</p> <p><u>Bonifacas Chreptavičius</u>, dar vadintas Bagdonu, palikęs Jėzaus Draugiją, kovojo po Jonušo Radvilos vėliavomis [ir] žuvo prie Šklovo nuo maskvėnų 1654 m. rugpjūčio 12 d.</p> <p>Jonas Chreptavičius. Mykolas Chreptavičius.¹¹⁰</p> <p>Jonas Chrostovskis minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Brastos vaivadijos.¹¹¹</p>	<p>Chrostovskis</p>
---	---------------------

¹⁰⁷ Tas pat, tik ne taip išsamiai apie Eustachijų ir Stanislovą Chreptavičius nurodyta *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 185.

¹⁰⁸ Kalbama apie Bagdoną Petraitį Chreptavičių, plg. *ibid.*, p. 185. Lenkiškame herbyne po Stanislovo eina Martynas Bagdonaitis Chreptavičius – jo lotyniškajame nėra. Taip pat nėra toliau lenkiškame tekste paminėtų Bagdono Martynaičio ir Bagdono Bagdonaičio. Aprašydamas Bagdoną Petraitį, Kojalavičius lenkiškame herbyne nurodo tris jo sūnus: Albertą, Mykolą ir Joną. Lotyniškajame aprašytas vienintelis Mykolas.

¹⁰⁹ *Ibid.*, p. 186: *był regimentarzem pewiatowym* [sic!].

¹¹⁰ Tą pačią, tik ne tokią išsamią informaciją apie šiuos asmenis randame *ibid.*, p. 185–186.

¹¹¹ Lenkiškame herbyno tekste neminimas.

<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>	<p><u>Chžanovskiai</u> – Brastos ir Vilniaus vaivadijose. Tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV iš Brastos [vaivadijos] minimi Andriejus, Zigmantas, Tomas [ir] Jonas Chžanovskiai. Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Vilniaus vaivadijos [minimas] <u>Kristupas Chžanovskis</u>. Gyvenantieji Lydos paviete naudojami <u>Rogalios</u> herbu.¹¹²</p>	<p>Chžanovskis</p>
<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>	<p>Chrinickiai Voluinėje, Paprockio liudijimu, turi tokį herbą¹¹³.</p> <p>Chžonstovskiai Lietuvoje ir Žemaitijoje kilo iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos iždininko Chžonstovskio, [todėl] turi prievardį <u>Podskarbicz</u>¹¹⁴. Jie naudojami herbu <u>Kšivda</u>. [Ji] turi sudaryti balta Pasaga mėlyname lauke su dviem baltais Kryžiais, [iš kurių] vienas yra pilnas, o kito – tik pusė. Kšivdos herbe pusinis Kryžius dedamas virš Pasagos, bet aš pas Chžonstovskius pusinį Kryžių mačiau vidury Pasagos; nežinau, ar šis pakeitimas [atsirado] dėl dailininko klaidos, ar dėl kokios kitos priežasties. Ant šalmo [pavaizduotos] trys stručio plunksnos. <u>Venclovas 'Aleksas' Chžonstovskis</u>, Batakių seniūnas, dažnai iš Žemaičių Kunigaikštijos vykdė pasiuntinystes į seimus ir Aukščiausiąjį Tribunolą.</p>	<p>Chrinickis</p> <p>Chžonstovskis</p>

¹¹² Lenkiškame tekste tik paminėti, žr. *ibid.*, p. 264.

¹¹³ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty*, p. 1129. – Atitinka herbą *Chrynicky II* Gajlio sąvade, žr.: Tadeusz Gajl, *op. cit.*, p. 39. Lenkiškame herbyno tekste tik paminėti, žr. *Herbarz rycestwa W.X. Litewskiego*, p. 108. Giminės paminėjimo ir herbo piešinio esama: Bartosz Paprocki, *Herby rycestwa polskiego, przez Bartosza Paprockiego zebrane i wydane r.p. 1584*: Wydanie Kazimierza Józefa Turowskiego, Kraków: Nakładem Wydawnictwa Biblioteki Polskiej, 1858, p. 863.

¹¹⁴ *Podskarbic* – iždininko sūnus, iždininkaitis. Tą pačią informaciją apie Chžonstovskių kilmę randame *ibid.*, p. 108.

	<p>Jo sūnus <u>Jeronimas Chžonstovskis</u> – Batakių seniūnas. <u>Tomas Chžonstovskis</u> minimas tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV iš Vilniaus vaivadijos.</p> <p><u>Steponas Chžonstovskis</u> – LDK kaltintojas, Žemaičių pastalininkis, Biržinėnų seniūnas ir LDK išdo viršininkas, liaudies kalba <i>Skarbny</i>, mirė 1648 m. Jo brolis <u>Danielius Chžonstovskis</u> – Žemaičių kardininkas.</p> <p>Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Brastos vaivadijos minimi <u>Jonas, Albertas</u> [ir] <u>Kazimieras Chžonstovskiai</u>.¹¹⁵</p>	
Chžčo- novičius	Kristupas Chžčonovičius, [gyvenęs] Žemaitijoje apie 1621 m., [minimas] bajorų sąrašė. ¹¹⁶	
Chvali- bovskis	Adomas Chvalibovskis, vienas iš pasiuntinių, susirinkusių į Vladislavo elekciją, buvo pasiūstas pasirašyti susitarimų. ¹¹⁷	
Chvodze- jevičius	Mikalojus Chvodzejevičius-Pališevskis iš Mstislavlio vaivadijos [bei] Martynas Chvodzejevičius-Pališevskis iš Minsko vaivadijos minimi tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą. ¹¹⁸	
Chibickis	M. Chibickis, [turįs] <u>Sirokomlės herbą</u> , Lietuvoje karo tarnyba pagarsėjęs vyras, minimas <i>Dorybės lizdo</i> lap. 1094. ¹¹⁹	
Cecha- novičius	[Cechanovičių] giminė kilmę vedą iš Maskvijos. Kiek aš žinau, jie turi savą Kapo herbą su vienu Kryžiumi raudoname lauke, [o] ant šalmo vaizduoja stručio plunksnas. Galbūt kiti [Cechanovičiai] turi kitokių [herbo atmainų, bet to] priežastis man nėra žinoma. ¹²⁰	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]

¹¹⁵ Tie patys asmenys suminėti *ibid*.

¹¹⁶ Lenkiškame herbyno tekste neminimas.

¹¹⁷ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹¹⁸ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹¹⁹ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty*, p. 1094: *N Chybicki w Lithwie mąż dobry / który częjto z Moskwą w potrzebie bywał.* – Minimas lenkiškame tekste, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 274.

¹²⁰ Tas pats apie giminės kilmę *ibid.*, p. 169.

<p><u>Bagdonas Cechanovičius</u> – prie Vladislavo Jogailaičio 1441 m.; jam vėliau, 1452 metais, suteiktos valdos Mstislavlio vaivadijoje, kaip žinoma iš.</p> <p><u>Simonas Cechanovičius</u>¹²¹ – Oršos pakamaris prie Kazimiero Jogailaičio, kaip žinoma iš Oršos aktų, [datuotų] 1473 m.</p> <p><u>Gabrielius Cechanovičius</u>¹²² – iš pradžių Slanimo pateisėjininkis, o paskui – pakamaris. Jis minimas Karūnos Metrikoje prie 1503 m., nes atliko dvi pasiuntinystes į Prancūziją, [valdant] karaliui Aleksandrui.</p> <p><u>Paulius Cechanovičius</u> – dviejų kuopų vadas [Jono] Boratinskio vadovaujamoje kariuomenėje; jis dalyvavo mūšyje, per kurį 70000 maskvėnų buvo sutriuškinti dviejų tūkstančių mūsiškių¹²³. <u>Jurgis Cechanovičius</u> – Filono Kmitos žygio dalyvis. Krito nuo maskvėnų, kai jų 10 tūkstančių užpuolė jį, [buvusį] su labai negausiomis pajėgomis.</p> <p><u>Pranciškus Žukas-Cechanovičius</u>¹²⁴ – garsus karys prie Grigaliaus ir Jono Chodkevičių. Prie Stepono Batoro jis vadovavo savanorių [daliniui]; atlikęs daug žymių žygių, [dalyvavęs] atimant iš Maskvėno [daug] pilių [ir] aprūpinant provizija karaliaus kariuomenę ties Pskovu, ten mirė nuo karštligės. <u>Eustachijus Cechanovičius</u>¹²⁵ – Mstislavlio pavaivadis, paskui – vėliavininkas.</p> <p><u>Dimitrijus Cechanovičius</u> – Polocko žemės [teismo] raštininko Jeronimo dėdė, vadovavęs kairiajam [kariuomenės] sparnui per tas kautynes, kuriose Andriejus Sapiega su 4 tūkstančiais savo karių sumušė Livonijoje 24 tūkstančius maskvėnų. Buvo pasiuntinys pas Maskvos tironą Ivaną.</p>	
--	--

¹²¹ *Ibid.* vardo forma: Siemion Ciechanowicz.

¹²² *Ibid.*: Hawryło Ciechanowicz.

¹²³ Minimi 1515 m. įvykiai, plačiau aprašyti Kojalavičiaus *Lietuvos istorijos* antros dalies septintame skyriuje.

¹²⁴ *Ibid.*, p. 169: Fronc Suk Ciechanowicz..

¹²⁵ *Ibid.*: Ostafiey Ciechanowicz.

	<p><u>Jeronimas Cechanovičius</u> – Smolensko žemės [teismo] teisėjas, ŠKD sekretorius, Smolensko vaitas, išsilavinimu, [darbu] komisijose, pasiuntinybėse [bei] teismuose didžiai pagarsėjęs vyras¹²⁶. Ne tik laisvaisiais menais, bet ir sunkesniaisiais mokslais (mat jis pelnė ir filosofijos magistro laipsnį, ir nelengvai įsisavino teologijos mokslą) Vilniuje išprusinęs jaunuolio [dvasią, savo talentą] paskyrė tarnauti Respublikai. Kariavo Maskvos, Livonijos [ir] Chotino karuose; stovykloje per Maskvos karą jis ėjo [karinės] stovyklos teisėjo pareigas. Seimo nutarimu 1623 m. jis buvo paskirtas nustatyti lygias prekių kainas¹²⁷. Iždininko pareigas ėjo, dažniausia neužsitraukdamas dėmės; ypač – 1626 m.¹²⁸ Dirbo nesusikaučiuojamose komisijose, 28 kartus buvo pasiuntiniu į seimus, vienuolika kartų buvo paskirtas į Aukščiausiąjį Tribunolą; taip pat prie Vladislovo IV atliko svarbesnią pasiuntintystę į Maskvą 1648 m. Išvengė to paties karaliaus suteiktų Vitebsko ir Naugarduko kašteliono [pareigų]. Teisėjo darbą vykdė su tokiu sąžiningumu, kad labai retai arba ir niekada dėl jo sprendimų į aukštesnes instancijas nebūdavo teikiamos apeliacijos. Jis didžiai rūpinosi Smolensko miestu, savo pastangomis sutvarkė jo pastatus; pašalinęs vartus, padarė pervažiuojamą miestą aikštę, savo lėšomis pastatė visuomeninių pastatų: išdo [rūmus] ir dirbtuvių¹²⁹, per kanalus nutiesė tiltus,</p>	
--	--	--

¹²⁶ Jeronimo Cechanovičiaus biogramos pagrindą veikiausiai sudaro trumpas gyvenimo aprašymas, esantis Vilniaus universiteto *Akademijos lauruose*. Čia apie asmenį pasakojama veik tais pačiais žodžiais, tik *Herbyno* tekstas papildytas keliomis gyvenimo detalėmis ir asmens charakterio bruožais, plg.: *Akademijos laurai*, parengė Morkus Svirkas ir Irena Balčienė, įvadą parašė Romanas Plečkaitis, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1997 (© 1996), p. 251. Panašiai kaip lotyniškame tekste (tik glausčiau) apie Jeronimą pasakojama ir lenkiškame herbyne, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 170.

¹²⁷ Taip verčiame orig.: *ad rerum pretia ex æquo taxanda*.

¹²⁸ Taip verčiame orig.: *absque macula sæpius ac præsertim 1626*.

¹²⁹ Taip verčiame orig.: *deiectis iugis motiū forum aperuit, publicos ædes prætorii ac officinas suo sumptu extruxit*.

<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>	<p>galiausiai pastatė tiltą per Dneprą. Mirė 1651 m. Su Volodkavičiūte paliko sūnus: <u>Jeronimą ir Stanislovą Cechanovičius</u>. <u>Aleksandras Cechanovičius</u>, Jeronimo brolis, Smolensko medžioklių viršininkas, Slanimo paseniūnis, minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Naugarduko [vaivadijos]. Jo sūnūs: <u>Timotiejus</u>, Šv. Pranciškaus observantų ordino [vienuolis], paimtas maskvėnų į nelaisvę, kuo tvirčiausiai laikėsi, kankinamas už tikėjimą. <u>Albertas Cechanovičius</u>, Chelmo kanauninkas, išsilavinęs vyras, mirė 1657 m. <u>Paulius Cechanovičius</u> – lenkų reguliariosios kariuomenės, liaudiškai kvarcijinės, karys¹³⁰. <u>Samuelis Cechanovičius</u>, kuris atliko pasiuntinystę į Maskviją. <u>Martynas Aleksandraitis Cechanovičius</u>¹³¹ penkiolika metų kariavo po didžiai garsaus karvedžio Chmeleckio vėliavomis; per Maskvos karą prie Vladislavo IV vadovavo husarų kuopai. Buvo Slanimo pilies teisėjas. ‘Šalčininkų [?] taurininkas’¹³². Su [...] turi sūnus: <u>Mikalojų Cechanovičių ir [...]</u>¹³³. Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą minimi Aleksandras, ŠKD sekretorius iš Smolensko vaivadijos, <u>Martynas Cechanovičius</u>, Smolensko <u>parataurininkis</u> taurininkas, <u>Mikalojus Cechanovičius</u>, Mstislavlio kardininkas iš Naugarduko vaivadijos.¹³⁴</p>	<p>Cechanoveckis</p>
	<p>Cechanoveckiai [gyvena] Mstislavlio ir Vitebsko vaivadijose [ir naudojasi] <u>Dombrovo</u> herbu. [Jame] turi būti balta Pasaga mėlyname lauke su trimis aukso Kryžiais. Ant šalmo – strėlės pervertas sparnas.¹³⁵</p>	

¹³⁰ Taip verčiame orig.: *miles in exercitu Polono Ordinario, vulgò Quartiano*; plg. *ibid.*, p. 170: *w wojsku kwarcianym*.

¹³¹ *Ibid.* vardo forma: Marcyan Alexander Ciechanowicz.

¹³² Taip verčiame virš eilutės įterptą frazę: *Pincerna Solenscensis* [?].

¹³³ Originalė paliktos tuščios vietos įrašyti Martyno Cechanovičiaus žmonos ir antrojo sūnaus vardus.

¹³⁴ Ta pati informacija (tik siauresnės apimties) apie tuos pačius Cechanovičius nurodoma *ibid.*, p. 169–170.

¹³⁵ Ta pati informacija apie Cechanoveckių kilmę ir gyvenamąsias vietas nurodoma *ibid.*, p. 36.

	<p><u>Nikodemas Jonaitis Cechanoveckis</u>, LDK pastalininkis, Minsko seniūnas, 1541 m. atliko pasiuntinystę į Maskviją.</p> <p><u>Andriejus Cechanoveckis</u> 1590 m. seimo [metu] buvo paskirtas reziduoti karaliaus rūmuose [ir] patarti karo klausimais; [buvo] Oršos išdininkas.</p> <p><u>Jonas Cechanoveckis</u>, Oršos žemės [teismo] teisėjas, 1634 m. seimo paskirtas į Iždo tribunolą.</p> <p><u>Kristupas Cechanoveckis</u>, Mstislavlio pataurininkis, [minimas] tarp balsavusiųjų už Vladislovą; tas pats – Mstislavlio žemės [teismo] teisėjas. 1648 m. pasirašė luomų konfederaciją. Buvo Mstislavlio seniūnas, o paskui – vaivada. Paliko sūnus: Mstislavlio seniūną <u>Mikalojų Cechanoveckį</u> ir Smolensko pavaivadį S[amuelį]¹³⁶ Cechanoveckį.</p> <p>Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą minimi Samuelis Kazimieras Cechanoveckis ir Alb. Konstantinas Cechanoveckis.</p>	
Cecerskis	Cecerskiai gyvena Polocko vaivadijoje. ¹³⁷	
Celeckis	Jurgis Celeckis-Tomkovičius [paminėtas] tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV iš Minsko vaivadijos. ¹³⁸	
Ceselskis	Stanislovas Ceselskis [paminėtas] tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV iš Minsko vaivadijos. ¹³⁹	
Ciolekas 'Čikovičius žiūrėk Čiško- vičius'	Ciolekai – sena ir garsi giminė Lenkijoje. Iš jos į Lietuvą, dar būdamas vaikas, persikėlė Mikalojus Ciolekas. Jis paminėtas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Vilniaus vaivadijos. 'Bet dar yra kita [giminė], kilusi iš Astiko: Andriejus Ciolekas turėjo anūką Daugirdą, vaivadą [?], ir susilaukė sūnaus Adomo Cioleko. Herbas – Trimitai.' ¹⁴⁰	

¹³⁶ Vardas nurodytas pagal: *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego*, p. 36. Tos pačios žinios apie Cechanoveckius, tik kiek siauresnės apimties, ir tie patys asmenys nurodyti lenkiškame herbyno tekste.

¹³⁷ Neminimi lenkiškame herbyno tekste.

¹³⁸ Minimas lenkiškame herbyno tekste (p. 308).

¹³⁹ Lenkiškame herbyno tekste neminimas.

¹⁴⁰ Astikaičiai Ciolekai taip pat lenkiškame herbyme, žr. *ibid.*, p. 310.

Ciževskis	Ciževskių gyvena Lietuvoje visokių: ir Trakų, ir Brastos vaivadijose. Iš Brastos tarp balsavusiųjų už <u>Joną Kazimierą</u> Vladislovą IV – Martynas Ciževskis. ¹⁴¹	
Civinskis	Civinskiai – mozūrų giminė. Turi Puchalos herbą. [Ji] turi sudaryti balta Pasaga mėlyname lauke; ant Pasagos uždėta du su puse Kryžiaus; ant šalmo – trys stručio plunksnos. Danielius Civinskis su Cudovskaite gyvena Naugarduko vaivadijoje. Žemaičių Kunigaikštijos [bajorų] sąrašė apie 1621 m. minimas Jonas Civinskis. ¹⁴²	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]
Cudovskis	<u>Jonas Cudovskis</u> , Mstislavlio pastalininkis, 1623 m. seimo paskirtas nustatyti tikroms prekių kainoms. <u>Petras Cudovskis</u> minimas tarp balsavusiųjų už Vladislovą iš Trakų vaivadijos. ¹⁴³ Aš mačiau jų herbą tokio pavidalo, kaip čia vaizduoju, [ir] nežinau, ar [jame] yra kokia nors klaida, skirianti [ji] nuo <u>Bialynios</u> .	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]

[p.] 62

Čajevskis	Čajevskiai Žemaičių Kunigaikštijoje minimi 1621 metų bajorų sąrašė. ¹⁴⁴	
Čapskis	Čapskiai – Lietuvoje, [persikėlė] iš Palenkės. ¹⁴⁵	
Čartoriskis	<u>Čartoriskiai iš Čartorisko</u> yra Lietuvos kunigaikščių giminė, su Voluine perėjusi Lenkijos Karalystėn. Strijkovskio liudijimu, ji kilo iš didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo sūnaus <u>Konstantino Andriejaus Vygan- do</u> ¹⁴⁶ . Okolskis rašo, kad Čartoriskiai kilo iš to paties kunigaikščio Liubarto, iš kurio kilę ir kunigaikščiai	

¹⁴¹ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁴² Tokią pačią informaciją apie Civinskius bei herbą randame lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 247.

¹⁴³ Apie Joną ir Petrą Cudovskius ir jų herbą kalbama ir lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 143.

¹⁴⁴ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁴⁵ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁴⁶ Maciej Strijkowski, *Ktora przedtym nigdy światła nie widziała, Kronika Polska, Litewska, Zmódzka y wszystkiey Rusi*, p. 461; kunigaikščiai Čartoriskiai čia

<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>	<p>Sanguškos¹⁴⁷. “Tą patį rašo Paprockis <i>Lizde</i> [?]”¹⁴⁸. Aš [šiuo klausimu] sutariu su Strijkovskiu, arčiau buvusių prie senovės istorijos, nebent mane [nuo to] sulaikytų kokie kiti [dalykai; mat] pirmiausia [yra toks] karaliaus Vladislavo raštas, išduotas 1442 m., kuriame jis patvirtina, kad kunigaikščiai <u>Ivanas, Aleksandras</u> [ir] <u>Mykolas</u> naudojasi [Vyčiu], vadinamu <u>Pogonia</u>, [t.y.] nuosavu Lietuvos kunigaikščių herbu, kurį turėjo jų tėvas ir valdovas¹⁴⁹ [?]. Kadangi tame rašte [karalius] minėtus kunigaikščius vadina šviesiaisiais savo broliais, tai jie negalėtų būti broliais, jeigu būtų kilę iš kokio nors Jogailos brolio Liubarto ar dar kokio nors brolio, o turėtų būti jo vaikaičiai. Taigi šis raštas įrodo jus kilus iš Algirdo brolio, Vladimiro ir Voluinės kunigaikščio Liubarto.¹⁵⁰ Iš minėtų kunigaikščių <u>Ivanas</u> buvo vienas iš tų [didikų], kurie 1440 m. Trakuose nužudė Žygimantą Kęstutaitį, kad Lietuvos Kunigaikštijai sugrąžintų laisvę¹⁵¹. *Kiti prideda, kad jis kilo iš Jogailos brolio Konstantino Karigailos.* Lietuvos istorijoje minimas <u>kunigaikštis Aleksandras Čartoriskis</u>, kuris 1527 m. su saviškiais dalyvavo tame mūšyje, kuriame Lietuvos didikai, vadovaujami Konstantino Ostrogiškio, lauke 40 mylių aukščiau Kijevo išguldė 24 tūkstančius totorių bei turkų (tarp kritusiųjų buvo ir paša Ibrahimas) ir išvadavo 80 tūkstančių paimtų į nelaisvę krikščionių¹⁵². Jis paliko sūnų Mykolą.</p>	
<p>[Šioje vietoje kairiajame lauke Čartoriskių genealoginis medis]</p>		

kildinami iš Algirdo sūnaus Konstantino: „Piąty Conftantyn / vdział iego Czerniehow Siewierki / y Czårtoriyfk / 3 ktorego Xiążętą Czårtoriykie“.

¹⁴⁷ Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 2, p. 205: *Lubarti verò Ducis ante Vladimir. post Lucenfis seu Luceorienfis erant filij, Michael, à quo procefferunt Duces in Czartorysfko, Alexander, à quo Dux Szangufko, & Iuonius, à quo Duces in Kofyr.* (žr. dar: t. 3, p. 78, 81).

¹⁴⁸ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty*, p. 1142.

¹⁴⁹ Taip verčiame orig.: *quemadmodū vs, est Pater eorū et Aug.*

¹⁵⁰ Lakonišką informaciją apie Čartoriskių kilmę iš Liubarto be ilgų istoriografinių svarstymų randame taip pat lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 11.

¹⁵¹ Faktas, minimas taip pat lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*

¹⁵² Faktas, minimas taip pat lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*

	<p>Dar minimas <u>kunigaikštis Ivanas Čartoriskis</u>, kuris 1563 m. nuo Lietuvos luomų iš kunigaikščių ir bajorų grupės buvo pasiūstas tartis su lenkais dėl Lietuvos ir Lenkijos unijos sudarymo¹⁵³.</p> <p>1560 m. minimas Voluinės vaivada <u>kunigaikštis Aleksandras Čartoriskis</u>, kurio sūnus kunigaikščio <u>Mykolo Čartoriskio</u> tėvas; [Mykolas] su Chodkevičiūte paliko sūnų. Mykolas Aleksandraitis Čartoriskis – Joachimo Bogušaičio Koreckio globėjas.</p> <p><u>Kunigaikštis Florijonas Čartoriskis</u>, išprusęs visuose humanitariniuose ir teologijos moksluose, [besilaikęs] senovinių papročių vyras, iš pradžių buvo <u>Kujavų Poznanės</u>, o paskui Kujavų vyskupas.</p>	
--	---	--

[p.] 63

Čapinskis	<p>Stefonas Čaplinskis minimas tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV iš Vilniaus vaivadijos.</p>	
Čaplia	<p>Martynui Čaplinskiui 1581 m. seime buvo dovanota valda prie Lietuvos Kameneco; minima, kad tas pats [asmuo] Brastos vaivadijoje ėjo išdininko pareigas. [Tuos] Čaplias, kurie gyvena Lietuvoje, Paprockis priskiria prie <u>Radvano herbo</u>¹⁵⁴. [Ji] turi sudaryti geltonos spalvos Vėliava raudoname lauke; ant šalmo – trys stručio plunksnos.</p>	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]
Čapličius	<p>Voluinės giminė. Naudojasi tokiu herbu: [nupieštas nedidelis Bialozuras]. Lukas Čapličius [gyvena] Vitebsko vaivadijoje. Jo sūnus Samuelis Čapličius; paliko sūnų Jeronimą Čapličių.¹⁵⁵</p>	
Čaplinskis	<p><u>Martynas Čaplinskis</u> seimo 1611 m. nominuotas Vilniaus vaivadijos išdininku. 1632 m. tarp Vladislovo IV balsuotojų iš Žemaičių Kunigaikštijos minimas <u>Jonas Čaplinskis</u>.</p>	

¹⁵³ Apibūdinimas, minimas taip pat lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*

¹⁵⁴ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty*, p. 1194: *Czaplá Máxymilijan człowiek zacny*. – Lenkiškame herbyno tekste Kojalavičius tik pamini Čaplias prie Radvano herbo, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 250.

¹⁵⁵ Panašiai yra lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 296.

Čarkovskis	Čarkovskiai gyvena Naugarduko vaivadijoje. <u>Stanislovas Čarkovskis</u> , Naugarduko pulkininkas, [buvo] pasiūstas iš tos pačios vaivadijos į Vladislavo IV elekciją bei seimą; [dar] jis buvo paskirtas pasirašyti susitarimų nuostatų su tuo pačiu karaliumi. <u>Aleksandras Čarkovskis</u> [minimas] tarp balsavusiųjų už tą patį karalių iš Naugarduko vaivadijos. ¹⁵⁶	
Čarnoruckis	<u>Steponas Čarnoruckis</u> iš Vitebsko vaivadijos minimas tarp balsavusiųjų už Vladislavą IV. O 1648 m. jis paminėtas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą. <u>Samuelis Čarnoruckis</u> – iš Vitebsko Vilniaus [vaivadijos]. <u>Mikalojus ir Grigalius Čarnoruckiai</u> – iš Vitebsko. <u>Samuelis ir Jurgis</u> – iš Minsko. ¹⁵⁷	
Časlavskis	<u>Petras Časlavskis</u> – tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Smolensko vaivadijos. ¹⁵⁸	
Čaikovskis	<u>Stanislovas Čaikovskis</u> , [gyvenantis] Žemaičių Kunigaikštijoje, Vėšvėnų bajorkiemyje, apie 1621 m. minimas Žemaičių bajorų sąrašė. ¹⁵⁹	
Čechavičius	Čechavičiai [gyvena] Žemaitijoje. Juos mini Paprockis; Okolskis prie <u>Ostojos</u> herbo (jį nupiešiau žemiau) mini <u>M. Čechavičių</u> , Žemaičių pilies teisėją, Viduklės tiją ¹⁶⁰ . <u>Stanislovas Čechavičius</u> – Žemaičių maršalka. <u>Jonas ir Konstantinas Čechavičiai</u> apie 1621 m. paminėti Žemaičių bajorų sąrašė. ¹⁶¹	[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]

¹⁵⁶ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁵⁷ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁵⁸ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁵⁹ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁶⁰ Bartosz Paprocki, *Gniazdo Cnoty*, p. 1199; Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 2, p. 377 (nenurodo asmens vardo, tačiau tokį pareigūną buvus šioje giminėje mini).

¹⁶¹ Kur kas šykščiau aprašyti lenkiškame herbyne, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litevskiego tak zwany Compendium*, p. 205.

	<u>Jurgis Čechovskis</u> 1606 m. su 200 savo [vyrų] nuo septynių tūkstančių švedų apgynė Paidę, liaudiškai Vaisšteiną, ir [ją] išlaikė. Ten jis ir žuvo. Tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Brastos vaivadijos minimi <u>Stanislovas, Aleksandras ir Steponas Čechovskiai</u> . ¹⁶²	Čechovskis
	<u>Jurgis Čečerka</u> apie 1621 m. paminėtas Žemaičių bajorų sąrašė. ¹⁶³	Čečerka
	<u>Jokūbas Čečoras</u> – kareivis, maskvėnų paimtas į nelaisvę Gomelyje; paskui Prūsiose peršautas kulkos. ¹⁶⁴	Čečoras
	<u>Bagdonas Čelicha</u> – kazokų kuopos vadas; su ja kaip pėstininkas kovėsi tame mūšyje, per kurį Romanas Sanguška su dviem tūkstančiais saviškių sumušė aštuonis tūkstančius maskvėnų, [žygiavusių] po vaivados Serebriano vėliavomis. ¹⁶⁵	Čelicha
	<u>Čerkasai</u> – apie 1621 m. Žemaitijoje. <u>Jeronimas Čerkasas</u> . ¹⁶⁶	Čerkasas
[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]	<u>Jurgis Čermenskis</u> minimas tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV iš Brastos vaivadijos. '[Čermenskiei] gyvena Pinsko paviete. Jų herbas vadinasi <u>Choleva</u> .' ¹⁶⁷	Čermenskis
[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]	Černickiai iš Černicų, Mozūrijos giminė, naudojasi Vanago herbu [ir] gyvena Vilniaus vaivadijoje. Aleksandras Černickis iš Černicų, ŠKD sekretorius, minimas tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą. Valdant tam karaliui, jis atliko sunkią pasiuntinystę į Maskvą, nes [tai buvo] 1656 m. Tikras jo brolis <u>Teodoras Černickis</u> mirė, [priklausydamas] Jėzaus Draugijai. ¹⁶⁸	Černickis

¹⁶² Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁶³ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁶⁴ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁶⁵ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁶⁶ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁶⁷ Tokią pačią informaciją randame lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 35.

¹⁶⁸ Tokią pačią, tik kiek glaustesnę informaciją randame lenkiškame herbyne, žr. *ibid.*, p. 76.

	<p><u>Černevskių</u> Lietuvoje yra visokių. Vieni vadinami Širais, kiti – Neščukavičiais.</p> <p>Tarp balsavusiųjų už Vladislovą IV minimi <u>Andriejus ir Jokūbas Černevskiai</u>. O tarp balsavusiųjų už Joną Kazimierą iš Vilniaus vaivadijos [minimi] <u>Elijas ir Jurgis Černevskiai</u>. Iš Minsko – Elijas Černevskis-Neščukavičius. Severinas Černevskis.¹⁶⁹</p> <p><u>Čupa</u> Horodlės seime gavo <u>Korčako</u> herbą.¹⁷⁰</p> <p><u>Čupurna</u>, LDK maršalka, 1401 m. pasirašė Lietuvos ir Lenkijos uniją.¹⁷¹</p>	<p>Černevskis</p> <p>Čupa</p> <p>Čupurna</p>
--	--	--

[p.] 65

Čiškevičius	<p><u>Jonas Čiškevičius</u> 1601 m. seime minimas [kaip] Slanimo žemės [teismo] teisėjas ir to paties [pavadinimo] pavieto išdininkas.¹⁷²</p>	
Čiškavičius	<p><u>Jurgis Čiškavičius</u> 1581 m. minimas [kaip] Brėslaujos pavieto išdininkas.¹⁷³</p>	
Čižas	<p>Čižai – sena giminė Lietuvoje; jie kilę iš Mintauto [ir] naudojami šiuo vardu. Jų herbas – <u>Godzembra</u>. [Jį] turi sudaryti žalia Pušis su trimis viršūnėmis [ir] penkiomis šaknimis, prie kelmo turinti dvi nukirstas šakas. [Herbo] laukas – raudonas. Ant šalmo – kepurę dėvintis vyras su [herbine] Pušimi dešinėje rankoje.</p> <p>[Čižai] gyvena Vilniaus vaivadijoje. <u>Bagdonas Čižas</u> turėjo sūnų <u>Vasilijų Čižą</u>, LDK dvaro arklidžių viršininką, Ainos seniūną, kuris 1528 m. atliko pasiuntinystę į Maskviją.</p>	<p>[Tekstinėje dalyje šioje vietoje herbo piešinys]</p>

¹⁶⁹ Lenkiškame herbyne neminimi.

¹⁷⁰ Lenkiškame herbyne minimas ir Čupa, ir jo palikuonys, žr. *ibid.*, p. 92.

¹⁷¹ Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁷² Lenkiškame herbyne neminimas.

¹⁷³ Lenkiškame herbyne neminimas.

Čiževskis	<p><u>Jonas Čižas</u> 1588 m. nuo Lietuvos luomų dalyvavo pasiuntinytėje pas neseniai karūnuotą Zigmantą III priimti jį į LDK [valdovo sostą]. Ar jis, ar kitas [to vardo Čižas] 1613 m. seime buvo paskirtas komisaru išmokėti kariuomenei algas.</p> <p><u>Andriejus Čižas</u>, Gardino pilies [teismo] teisėjas, 1613 m. paskirtas komisaru nužymėti ribas tarp karaliaus žemės valdų ir Eismanto nuosavybės.</p> <p><u>Hiliaras Čižas</u>, Vilniaus pakamaris, Lydos pavieto ir miesto [bajorų] vadas, 1648 ir 1649 m. narsiai atmušinėjo kazokų [antpuolius]. Jo sūnūs – <u>Jonas ir Kazimieras Čižai</u>.</p> <p><u>Mykolas Čižas</u> 1648 m. Vilniaus seimelyje pasirodė kaip narsus bajorų teisių gynėjas nuo didikų pretenzijų. Okolskis [dar] mini <u>Kirilą Čižą</u>, Korsūnės kazokų vadą¹⁷⁴, [paskirtą] jiems sutramdyti.¹⁷⁵</p> <p>Čiževskiai gyvena Kauno paviete ir Brastos vaivadijoje.¹⁷⁶</p>	
-----------	--	--

¹⁷⁴ Szymon Okolski, *Orbis Polonus*, t. 1, p. 215: *Cyrillus Czyż, iuxta mentem Constitutionum Regni, ad refrenandos Cofacorum impetus, Præfectus Corfunenfium Cofacorum suffectus est.*

¹⁷⁵ Tie patys asmenys paminėti lenkiškame herbyne, žr. *Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego tak zwany Compendium*, p. 51

¹⁷⁶ Lenkiškame herbyne neminimi.